

LEVENDE

NATUR

WWF

NR. 2, JUNI 1993

Europas natur:
**Det vilde
Spanien**

Side 12-17

Kan man bevare
elefanter
ved at skyde dem?

Side 4-7

For de fleste handler testamenter om døden.

For os handler de om liv.

Flere og flere mennesker spørger om, hvordan de kan testamentere beløb, ejendele, forsikringer o.l. til WWF Verdensnaturfonden.

Vi er meget glade for denne stigende interesse, og har sørget for at udarbejde en brochure, som i detaljer gennemgår, hvordan man kan

betænke WWF, når der er sørget for de nærmeste.

Blandt andet er det måske værd at holde sig for øje, at WWF Verdensnaturfonden er fritaget for at betale arveafgift.

En arv til WWF Verdensnaturfonden er med til at sikre livet på Jorden. Derfor er

vi taknemmelige for ethvert bidrag, stort som lille.

De kan bestille brochuren ved at ringe til Else Eriksen på telefon 35 36 36 35.

WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3 F, 2200 København N
Tlf. 35 36 36 35

Levende Natur

Tidsskrift for
international naturbevarelse

Udgivet af

WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3 F
2200 København N
Tlf. 35 36 36 35
Giro nr. 5 00 20 01

Ansvarshavende redaktør
Anne-Marie Mikkelsen (DJ)

Redaktion

Generalsekretær Lene Witte
Lic.scient. Tommy Dybbro
Mag.art. Kim Carstensen
Cand.phil. Mik Steenberger

Grafisk Produktion

Johnsen+Johnsen a/s

Lay-out og tilrettelæggelse

Per Zornig

Levende Natur er trykt på
genbrugspapir

ISSN 0108-7991

Indhold

Kan man bevare elefanter ved at skyde dem?.....	4
Bjergsalamanderen.....	8
Redningsaktion for papegøjer.....	10
Det vilde Spanien.....	12
Brevkassen.....	18
Naturnoter.....	19
Noter om WWF.....	20
Nyt pattedyr i Vietnam.....	23
Per Arnoldi.....	24

Foto: Klaus Bentzen/BIOFOTO

Forsiden:

I de mest øde og vildsomme bjergegne i Spanien lever den europæiske bjørn. Her har den fundet et fristed, og Spanien er dermed et af de sidste europæiske lande, der kan "bryste sig af" at have en bestand af vilde bjørne. Læs om Spaniens natur og truslerne mod den i artiklen Det vilde Spanien side 12.

Det mener WWF Verdensnaturfonden:

Om pandaer og asparges

En klog amerikaner blev engang bedt om at sammenfatte alt, hvad han vidste om "image", i to-tre sætninger. Han nåede frem til følgende: "Det er med en virksomheds image som med asparges: For at nå et godt resultat i dag, skal man begynde for fem år siden."

Enhver, der har forsøgt sig med asparges ved, at manden har ret: Der findes ting i livet, som er så længe om at gro sig smukke og stærke, at man ikke skal vente, til man står og har brug for dem i plukkemoden udgave. Asparges, for eksempel. Valnødder, endnu værre. Og så den dér umedgørlige størrelse 'image', 'profil' eller på godt dansk almindeligt omdømme. Den ordnes aldrig med tilbagevirkende kraft, men kræver opbygning gennem en årelang, målrettet indsats.

WWF har takket være opbakning fra sine trofaste støtter og medlemmer gennem 32 år kunnet arbejde på at blive en seriøs, troværdig og effektiv organisation. Til det har vi også haft god hjælp af et logo, som mange anser for at være det bedst kendte og mest sympatiskabende i verden.

Vi har i mange år været vant til, at vores gode sag, logoet og omdømmet i sig selv kunne tiltrække nye medlemmer og fastholde gamle. Men vi må i dag se i øjnene, at det ikke længere er helt nok. I en tid med økonomisk stagnation kan også WWF mærke, at der nu skal en helt ekstraordinær indsats til. Konkurrencen om midlerne til velgørende arbejde er blevet hårdere, og kravet om en mere slagkraftig kommunikation tilsvarende større.

I en sådan situation kan det i ny og næ være nødvendigt at benytte effektive salg- og kommunikationsmåder, der imidlertid også har en indbygget risiko for, at organisationens omdømme kan lide skade. Enten fordi formen af nogle kan blive opfat-

Foto: Kristian Krogh

Generalsekretær Lene Witte.

tet som poppet og derfor useriøs, eller som aggressiv og derfor ubehagelig.

Vi er selvfølgelig meget opmærksomme på denne risiko og prøver derfor på at vurdere hver enkelt aktivitet nøje, før den bliver sat i gang. Men for at kunne blive endnu bedre til det, opfordrer vi hermed alle læsere af Levende Natur til at komme med deres uforbeholdne meninger:

Skriv til os og giv dit bud på, hvordan WWF bedst kan profilere sig over for så mange mennesker som muligt, hvad der efter din opfattelse kan true WWF's omdømme, og hvad du synes, WWF skal holde sig fra i sine bestræbelser på at samle de nødvendige midler ind til organisationens naturbevarende arbejde. Du må også meget gerne komme med ideer til, hvordan vi får flere indtægter og flere medlemmer.

Vi håber på et væld af breve - med råd, der er med til at gøre os klogere. Og naturligvis rigere.

På forhånd tak for dit engagement!

PS! Mærk venligst kuverten "Image". ■

WWF - World Wide Fund for Nature - er en privat og uafhængig international miljøorganisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF har afdelinger i 30 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed (den biologiske diversitet), at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Når der nedlægges elefanter - lovligt - udnyttes alt kødet. Her bærer en kvinde sin ration hjem i en balje.

Paradokset i Det sydlige Afrika:

Kan man bevare elefanter ved at skyde dem?

I 1980'erne mistede Afrika mindst halvdelen af sine elefanter, idet antallet gik ned fra over 1,2 millioner til omkring 600.000. Dette skete, selv om de fleste afrikanske lande havde fredet deres bestande af elefanter

Der var dog nogle få lande i sydlige Afrika, bl.a. Zimbabwe, Botswana og Sydafrika, hvor elefanten holdt nogenlunde stand. Dette skete, selv om der med regeringernes billigelse blev skudt tusindvis af elefanter hvert år

Af Kim Carstensen

Brev fra Zambia

Tragedien i Zambia

South Luangwa Nationalparken i Zambia har prøvet både at miste tusindvis af elefanter på trods af en formel fredning, og at redde de tilbageværende bestande på trods af lovlig elefantjagt. I perioden fra 1980-88 mistede området hovedparten af sin store elefantbestand, men siden da er situationen stabiliseret, og der bliver igen flere elefanter.

Årsagen til tragedien fra 1980 var den samme som andre steder i Afrika. Den stigende internationale efterspørgsel efter elfenben skabte et krybskytteri uden sidestykke i historien. Og regeringernes halvhjertede bekæmpelse af krybskytteriet havde stort set ingen effekt: Krybskytterne havde bedre udstyr, højere moral og langt større lokal opbakning end de vildtbejagte, der skulle bekæmpe dem.

Redningen

Men nu er fremtiden igen lys for South Luangwas elefanter. I de seneste 4-5 år er bestanden vokset, man ser masser af elefanter, hver eneste gang man kører i området, og de er tydeligvis ikke bange for mennesker.

Forklaringen er, at krybskytterne har mistet det meste af deres lokale støtte, og at bekæmpelsen af dem er blevet meget mere effektiv. Faktisk er krybskytteriet reduceret med omkring 90 pct.

Det skyldes et norsk finansieret miljø- og udviklingsprojekt i området, som også WWF støtter. Projektet har bl.a. skaffet lokalbefolkningen indtægter fra lovlig jagt i området omkring nationalparken. På den måde er dyrene nu blevet værdifulde for befolkningen, som derfor ønsker at bevare dem. Samtidig er en del af indtjeningen fra den lovligt jagt blevet brugt til at ansætte omkring 150 lokale mænd som vildtbejagere. De fleste af dem var sikkert tidligere hjælpere for krybskytterne: De ved bedst, hvordan man finder både deres tidligere arbejdsgivere og dyrene.

I starten af projektet i South

Leoparden stod ubevægelig i lyset fra projektøren på vores bil. Den ænsede os ikke, men bevarede sin spændte koncentration med blikket rettet mod noget i mørket længere fremme. Vi drejede projektøren og så, at der stod en impala og græssede. Da vi drejede projektøren tilbage, var leoparden væk. Nej, dér var den jo. Lydløst var den krøbet nogle meter længere frem mod impalaen.

Pludselig drejede impalaen hovedet den anden vej. Den var blevet opskræmt af en lyd. Ikke fra os i bilen og heller ikke fra leoparden, men projektøren afslørede, at der var to unge løver på vej fra den anden side. De havde ikke været stille nok, og impalaen flygtede, formentlig uden at vide, at løverne havde reddet den fra en endnu større fare.

Leoparden så irriteret ud, men der var ikke noget at stille op. Byttet var borte. Og da den ikke skulle i nærkontakt med løverne, forsvandt også leoparden ud i nattens mørke. Løverne var alene tilbage på scenen og vandrede majestætisk forbi vores åbne bil i få meters afstand.

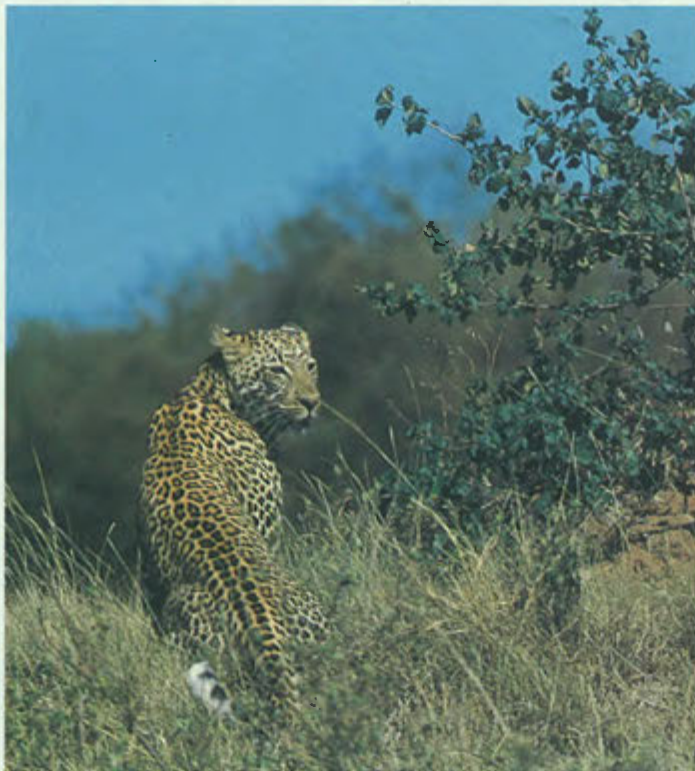
I South Luangwa Nationalparken i Zambia kan man komme på natlige ture som denne. Ved hjælp af lys fra kraftige projektører kan man komme til at se en del af det dyreliv, der ellers er skjult af nattens mørke. Ople-

velsen med leoparden og løverne var den stærkeste i en nat, der ellers lod os se 2 leoparder, græssende flodheste, elefanter, hulepindsvin og en række små rovdyr, der kun kommer frem i ly af mørket.

En sådan nat efterlader én med den faste overbevisning, at dette sted er noget af det ypperste, den vilde natur kan byde på.

Men selv om South Luangwa Nationalparken er et vidunderligt sted, så er den ikke længere, hvad den var engang. De lokale fortæller, at for 25 år siden så man hver dag næsehorn komme ned at drikke ved søen foran turistlodgen. Nu er det over 10 år siden, nogen så næsehorn i denne del af parken. Måske er der en håndfuld individer tilbage i de mest utilgængelige kroge af området - men der er ingen, der ved det. Og reelt er der ikke noget håb tilbage for South Luangwas næsehorn.

Indtil for fem år siden så elefanterne længe ud til at gå samme vej. Krybskytterne decimerede bestanden med sådan en hast, at det blot virkede som et spørgsmål om tid, før også elefanten ville være et fortilsminde i South Luangwa. I Zambia som helhed faldt elefantbestanden 75%, nemlig fra omkring 160.000 i 1981 til 41.000 i 1987.....

For turisterne er synet af de vilde dyr i deres naturlige omgivelser en vidunderlig oplevelse. Her har en leopard opdaget, at den er ved at blive foreviget.

Luangwa, fra 1988-90, var jagt på elefanter områdets vigtigste indtægtskilde. Indtægterne fra elefanter udgjorde i denne periode 55 pct. af de samlede indtægter i dette og lignende projekter i Zambia. Paradoksalt nok blev elefanterne i South Luangwa altså reddet af et projekt, der gik ud på at bevare dyr ved at skyde dem. Eller rettere ved at erstatte et ukontrollabelt krybskytteri med kontrolleret jagt.

Massakren

I 1990 ændredes billedet imidlertid totalt. Massakren på elefanterne, ikke bare i Zambia, men i Afrika som helhed, kom i verdens søgelys, og Zambias daværende præsident, Kenneth Kaunda, forbød al jagt på elefanter i Zambia. Det var en vigtig og rigtig beslutning, for den viste, at Zambia ikke uden videre ville lade krybskytterne gå af med sejren. Bevarelsen af elefanterne stod højt på Zambias politiske dagsorden.

Men lige så politisk rigtig beslutningen om stop for elefantjagt i Zambia var, lige så vanskelig var den for projektet i South Luangwa og de andre tilsvarende naturprojekter i Zambia, som havde brugt indtægter fra elefanterne til at styrke bevarelsen af naturen. Heldigvis overlevede projekterne nedgangen i deres indtægter, fordi det lykkedes dem at øge indtægterne fra andre aktiviteter. Derfor er de stadig attraktive for lokalbefolkningen.

Forbud mod handel

Dilemmaet i Zambia gentages i større format i Afrika som helhed. I de fleste afrikanske lande var krybskytteriet mod elefanterne helt ude af kontrol i 1980'erne, og i hele Afrika blev antallet af elefanter halveret i løbet af bare 10 år.

Men i nogle lande havde man projekter som det i South Luangwa i Zambia. Det gjaldt f.eks. Zimbabwe, Namibia og Sydafrika, og her klarede elefanterne sig godt.

På grund af elefanternes desperate situation blev de fleste af verdens lande i 1989 enige om at forbyde international handel med elfenben. Man ville fjerne grundlaget for krybskytteriet ved at stoppe omsætningen af elfenben på verdensmarkedet.

For at forbuddet skulle blive virkningsfuldt, var det nødvendigt, at det var totalt. Hvis der fortsat legalt kunne eksporteres elfenben fra lande som Zimbabwe og Namibia,

For mange i vores del af verdenen er det nærmest utænkeligt at skyde elefanter og spise kødet. Men for mange mennesker i Afrika er elefanten en plagsom nabo, der ødelægger markerne.

Deltagerne i et projekt diskuteres og planlægges i nært samarbejde mellem WWF-folkene og de lokale beboere.

Lejrbål i Zimbabwe

Foto: R.D. Taylor/WWF

ville det være en nærmest umulig opgave at forhindre krybskytter i at smugle elfenben fra andre afrikanske lande til Zimbabwe eller Namibia og sælge det som lovligt zimbabweansk eller namibisk elfenben på verdensmarkedet. Og derfor blev også de lande, der havde stabile elefantbestande omfattet af forbuddet mod elfenbenshandel.

Nu, fire år efter, er der en del, der tyder på, at stoppet for handel med elfenben har virket. Presset på elefanterne er reduceret mange steder, og bestandene er stabiliseret. Der er grund til en forsigtig optimisme på elefanternes vegne.

Ventetid

Tilbage står projekter som South Luangwa projektet og lande som Zimbabwe med nogle problemer. Deres tidligere indtægtsmuligheder

Zimbabwe har omkring 50.000 elefanter, som bevæger sig rundt både i landets nationalparker og i de såkaldte Communal Lands eller fælles områder, der blev udlagt som de indfødte afrikaneres land under det hvide styre frem til 1980.

Generelt set er disse Communal Lands de dårligste og tørreste jorde i Zimbabwe. Alligevel er de tæt befolkede, dels fordi jordfordelingen i Zimbabwe er meget skæv, og dels fordi befolkningen vokser meget hurtigt. Den vok-

ved bæredygtig forvaltning af elefanterne er forsvundet, da de ikke længere kan tjene penge ved at sælge elfenben og andre elefantprodukter på verdensmarkedet.

I Zambia skyder man ikke længere elefanter, men nøjes med ind-

sende befolkning medfører stigende konflikter mellem agerbrugere og vilde dyr, som der stadig er mange af en del steder. De vilde dyr - elefanter, bøfler, antiloper osv. - trives nemlig godt på trods af det vanskelige klima, fordi de er tilpasset vilkårene.

Hvis disse dyrestande skal bevares, forudsætter det, at der findes et system, der tillader at både dyrene og den voksende menneskelige befolkning trives. Sammen med andre organisationer, heriblandt Mellemfolkeligt Samvirke, støtter WWF et zimbabweansk projekt med dette mål.

Projektet hedder CAMPFIRE eller lejrbål - en forkortelse for Communal Areas Management Programme For Indigenous Resources. Det er et projekt, hvor lokalbefolkningen selv deltager i og får indtægter fra udnyttelsen af det lokale dyreliv. Indtægterne kommer ved salg af produkter fra dyrene (kød, huder, horn) eller

ved salg af jagttretighederne til trofæjagere.

Udnyttelse af dyrelivet er i øjeblikket en af de eneste kilder til pengeindtægter for de fattige befolkningsgrupper, og selv om der er tale om relativt små beløb, f.eks. 40.000 kr. om året til en landsby, kan pengene strække langt i et fattigt samfund. Ofte lægges pengene i en fælles pulje, der bruges til at finansiere forbedringer af skoler, vandforsyning eller sundhedssystemer.

På længere sigt er det meningen, at CAMPFIRE skal danne ramme om de lokale befolkningers deltagelse i de bredere spørgsmål om, hvordan deres samfund skal udvikle sig, og hvordan jorden skal anvendes. Herunder om der skal etableres lokalt styrede fredede områder for naturbevarelse. Hvis projektet lykkes, vil de vilde dyr fortsat være en vigtig del af dagligdagen for Zimbabwes bønder. ■

tægter fra andre former for udnyttelse af naturen. I Zimbabwe derimod er der stadig jagt på elefanter, fordi man mener, at elefantbestandene mange steder er så store, at de ødelægger naturen for andre dyrearter.

Elefanter æder meget, og de gør det ofte på en måde, som ødelægger træerne totalt og ændrer naturen i store områder. Kødet fra de elefanter, der skydes, bliver udnyttet lokalt, og det samme gælder huderne. Elfenbenet bliver indtil vi-

Elefanter og mennesker - hvem skal beskyttes

Foto: Luc Bérna/WWF

"Den 30. januar 1991 kom elefanterne og ryddede mine afgrøder. Jeg forsøgte at skræmme dem væk, men det nyttede ikke noget. Majen blev helt ødelagt. Jeg ville ønske, jeg havde et gevær, så jeg kunne skyde alle elefanterne."

Dette fortæller Johane Malalazi fra Gokwe distriktet i Zimbabwe i en lille bog, "Elfenbenshesten", udgivet af Mellemfolkeligt Samvirke (MS). Bogen handler om CAMPFIRE-projekter i Zimbabwe, som MS støtter sammen med WWF Verdensnaturfonden.

Citatet er meget typisk for en

opfattelse, der nok deles af alle bønder, der udsættes for elefanter hærger på deres marker. For en fattig afrikansk bonde kan en enkelt nats besøg af elefanter betyde at et helt års arbejde er spildt. Elefanter kan også være farlige; der er mange eksempler på, at kvinder og børn er blevet trampet ihjel af elefanter, som de har forsøgt at skræmme bort fra deres marker.

Bønderne kræver beskyttelse mod elefanterne. Samtidig må det dog huskes, at elefanterne har mindst lige så meget brug for beskyttelse mod bønderne. Meget store dele af elefanternes traditionelle territorier er i dette århundrede blevet inddraget til landbrugsland for at brødføde den hurtigt voksende befolkning.

Projekter som CAMPFIRE er forsøg på at skabe et mere harmo-

En gruppe krybskytter bærer deres ulovlige bytte på vej ud af South Luangwa National Park i Zambia. De blev pågrebet og stødtænderne konfiskeret.

dere opmagasineret i et centralt lager. I 1992 lå der 17 tons, som altså foreløbig ikke kan sælges videre til udlandet.

Fremtiden

Indtil videre er det nødvendigt at opretholde forbuddet mod international handel med elfenben. Men der må gøres en indsats for at sikre, at det ikke koster livet for de gode initiativer til lokalt styret beskyttelse og udnyttelse af de vilde dyr, f.eks. projektet i South Luangwa eller en række initiativer i Zimbabwe og Namibia.

Til tider kan der lokalt findes alternative indtjeningsmuligheder, f.eks. ved natur-turisme eller ved markedsføring af andre naturprodukter. Som regel vil det være nødvendigt, at internationale organisationer som WWF eller storslige organer som Danida går ind med en midlertidig støtte til udviklingen af disse alternativer.

På den måde kan projekterne forhåbentlig overleve indtil den dag, hvor vi igen trygt kan købe og bruge elfenben, fordi Afrikas bestande af elefanter er blevet store og stabile nok til, at der kan åbnes for handelen igen.

Det vigtige er, at vildtets tilstedeværelse fortsat accepteres af den lokale befolkning. Ellers er der kun et spørgsmål om tid, før dyrene forsvinder. ■

nisk forhold mellem bønder og vilde dyr i Afrika. Når dyrene bliver en værdifuld ressource, bliver det også meningsfuldt for bønderne at være med til at beskytte dem. Samtidig kan kvoten af dyr, der må nedlægges, lovligt bruges til at fjerne nogle af de dyr, der har vænnet sig til at færdes på markerne. Eller indtægterne kan bruges til at sætte hegn op, der beskytter de mest udsatte marker.

De seneste uofficielle meldinger fra flere lande i Vest- og Centralafrika tyder på, at de stigende elefantbestande efter stoppet for elfenbenshandelen nu giver øgede konflikter mellem mennesker og elefanter. Det gør projekter som CAMPFIRE endnu mere relevante; måske kan de tjene som model for andre steder.

(Bogen "Elfenbenshøsten. Bæredygtig udnyttelse af storvildtet i Zimbabwe" kan købes hos Mellemfolkeligt Samvirke). ■

Det gør WWF

WWF støtter projekter som CAMPFIRE i Zimbabwe og South Luangwa i Zambia, som sigter på en kombination af effektiv naturbeskyttelse og kontrolleret udnyttelse af de vilde dyr. Vel at mærke en udnyttelse, som involverer og gavner den lokale befolkning, der skal leve med dyrene i deres dagligdag, ofte med store gener og tab af menneskeliv til følge. Og som sikrer befolkningens opbakning til bevarelse af naturen.

Også den danske afdeling af WWF er direkte med i dette arbejde. Vores Danida-støttede projekt i Zambias Bangweulu-sumpe gennemføres efter de samme principper, og vi er i gang med at udvikle et tilsvarende projekt i Kilombero-dalen i Tanzania.

Et af WWFs vigtigste mål er at sikre en bæredygtig udnyttelse af naturens fornyelige ressourcer. Det betyder ikke, at vi mener, at alle verdens bestande af vilde dyr absolut skal udnyttes. Men når udnyttelsen forbedrer livsvilkårene for

Beboere i landområder er ofte fuldstændigt selvforsynende. De er afhængige af afgrøderne fra deres marker for at kunne overleve. Deres eneste mulighed for at få kød er jagt på vilde dyr.

fattige befolkninger, og når udnyttelsen samtidig betyder, at arbejdet for beskyttelse af naturen kan styrkes, så støtter vi den uden forbehold.

Samtidig støtter WWF aktivt forbuddet mod international handel med elfenben. Mange steder i verden er vi med til at kontrollere, at forbuddet overholdes, og vi deltag i de internationale forhandlinger om spørgsmålet. Selv om lande som Zimbabwe nok kunne udnytte deres elefantbestande bæredygtigt, ville en åbning for handel med elfenben medføre en fornyet fare for, at krybskytteriet tager overhånd igen.

Stoppet er midlertidigt, og WWF vil følge nøje med i situatio-

nen for at se, om der kan lempes på forbuddet. Vi ser positivt på tanker om at åbne for handel med andre elefant-produkter end elfenben, f.eks. huder, vel at mærke fra lande, der har stabile eller voksende bestande. Disse produkter har en værdi, men er ikke så dyre, at de i sig selv vil medføre et øget krybskytteri. Til gengæld ønsker vi forbuddet mod handel med elfenben opretholdt, indtil der er sikkerhed for, at handelen reelt kan kontrolleres.

Næste gang, spørgsmålet skal diskuteres, er ved et møde i CITES, Washington - konventionen om handel med truede dyr og planter, som finder sted i USA i efteråret 1994. ■

Foto: Sandra Mbanco/WWF

Når krybskytterne nedlægger en flok elefanter, tager de kun stødtænderne - resten går til spilde.

Foto: Rick Weyerhaeuser/WWF

Bjergsalamanderen klarer sig fint i Danmark

En af Danmarks sjældneste padde-arter har fået det bedre, takket være en gruppe sønderjyders målrettede indsats. WWF Verdensnaturfonden har støttet arbejdet økonomisk

Foto: Henrik Bringsøe

Af Tommy Dybbro

I 1948 gjorde en 12-årig skole-dreng et spændende zoologisk fund i et lille vandhul ved Åbenrå. Det viste sig at være en salamander, som hidtil ikke var kendt fra Danmark. Indtil det år var der officielt kun to arter af halepadder i Danmark, nemlig stor og lille vandsalamander. Men med lektor Agnete Bisgaards beskrivelse af det nye fund ved Åbenrå, havde Danmark fået en tredje art, nemlig bjergsalamanderen.

Denne art har sin hovedudbredelse i Øst- og Centraleuropa, og Sønderjylland udgør den absolutte nordgrænse for udbredelsen. Umiddelbart efter det første fund i 1948 blev bjergsalamanderen fundet i et par andre vandhuller nær Åbenrå. Arten blev fredet som den første paddeart i Danmark, men derefter blev der i en længere årrække ikke taget større notits af den.

Kortlægning

I 1974 fik Agnete Bisgaard en forespørgsel fra Naturfredningsrådet om, hvordan det stod til med bjergsalamanderen i det sønderjyske. Det førte til dannelsen af en bjergsalamander-gruppe, som har arbejdet med kortlægning og sikring af arten lige siden. Agnete Bisgaard har været gruppens utrættelige leder i hele perioden.

600 vandhuller i nærheden af Åbenrå samt ved Flensborg Fjord blev grundigt undersøgt for bjergsalamander i perioden 1975-78. I 46 af disse vandhuller fandt man arten. Det førte til en fredning af nogle af vandhullerne, uden at fredningen dog blev fulgt op med konkrete forslag til, hvordan vandhullerne skulle plejes og vedligeholdes, så de fortsat kunne være gode levesteder for bjergsalamanderen.

Behov for hjælp

I 1987 besluttede WWF Verdensnaturfonden at støtte bjergsalamander-gruppens arbejde økonomisk. Det blev startskuddet til en betydelig optrapning af arbejdet.

Den nu 87-årige Agnete Bisgaard er stadig aktiv i arbejdet med at sikre bjergsalamanderen i Danmark.

En undersøgelse dette år viste for det første, at bjergsalamanderen var forsvundet fra en lang række af de vandhuller, hvor den var kendt i perioden 1975-78. Det stod ligeledes klart, at der var behov for en aktiv indsats for at forbedre vandhullerne.

Langt de fleste vandhuller med bjergsalamander ligger i løvskove eller umiddelbart op til skoven. De fleste af dem er ret små, omkring 100 kvadratmeter eller mindre, og de bliver hurtigt fyldt op med løvfald fra skovtræerne. De gror også hurtigt til med krat af pil, ask og el. Kun de vandhuller, der bliver anvendt permanent til kreaturvanding, holdes i en rimelig stand. Men de fleste må oprensnes med jævne mellemrum.

I årene 1988-92 er der gjort en meget stor indsats på dette område. 134 vandhuller er blevet oprenset, plejet eller nygravet. Indenfor de fredede områder er dette arbejde blevet udført af Sønderjyllands Amtskommune. Starsskovvæsnets har etableret og plejet vandhuller indenfor statsskovenes arealer, mens bjergsalamander-gruppen har stået for oprensning og nyetablering på de private arealer.

Flere bjergsalamandere

Resultatet er heller ikke udeblevet. Antallet af lokaliteter med bjergsalamander er mere end tredoblet i perioden. Man har samtidig indhentet værdifuld viden om, hvordan et ideelt vandhul for bjergsalamander skal være med hensyn til bundforhold, dybde, udformning, placering osv., og hvor langt der bør være mellem de enkelte vandhuller, for at dyrene kan spredes fra sted til sted. Denne viden er meget værdifuld for det fremtidige arbejde.

Bjergsalamander-gruppens store indsats har sikret, at arten som den eneste padde i Danmark er i fremgang. Den er fortsat en af vores truede dyrearter, med en samlet bestand på nogle få hundrede dyr. Men fremtiden tegner lysere. Man ved, hvad der skal til for at sikre arten. Og hvad der er vigtigere: Der er vilje fra alle parter til også at yde den nødvendige indsats.

Etablering af nyt vandhul.

Fint vandhul med rigeligt lys.

Rydning af træer og buske.

To stadier af et vandhul i en sønderjysk skov. Først situationen før oprensning i efteråret 1989, hvor det er helt udtørret og overbegrøet. Og dernæst i foråret 1990 efter oprensning og bortskæring af grene, der senere fjernes fra vandhullet. I 1991 var bjergsalamanderen indvandret til vandhullet.

Bjergsalamandre. Det er hannen øverst.

Bundslam fjernes.

Der er blevet flere bjergsalamandre.

Fakta om bjergsalamanderen

I Danmark forekommer 14 arter af padder, nemlig 11 froer og tudser (springpadder) og 3 salamandre (halepadder). Alle padder lægger æg om foråret i damme og søer. Her foregår udviklingen af salamanderlarver eller haletudser, indtil de i løbet af sommeren eller efteråret forvandler sig og kravler på land.

Salamandrenes larver ændres ved hjælp af udvendige gæller. De voksne dyr har lunger, men en del af luftudskiftningen sker dog gennem huden.

Bjergsalamanderen er hidtil

kun kendt i et område ved Åbenrå samt nord for Flensborg Fjord. Den bliver 7-11 cm lang. Hunnen er den største. Arten kendes på den orangerøde bug. I yngletiden har begge køn blålige sider, kraftigst hos hannerne.

Den foretrækker meget små vandhuller i løvskove, skovbryn og på marker tæt ved skov. Dyrene opholder sig i vandet fra marts til juli. Indsamling af æg, larver og voksne dyr er strengt forbudt.

	1978	1988	1989	1990	1991	1992
Antal kendte ynglevandhuller med bjergsalamander	46	32	37	54	79	109

Redningsaktion for vilde papegøjer

De to danske biologer, Elin Pitter og Mette Bohn Christiansen, fik for tre år siden Panda-prisen, så de kunne gennemføre deres papegøjeforskning i Sydamerika.

Nu er de kommet hjem fra Bolivia, hvor de har fulgt en af verdens mest truede papegøje-arter, den rød-pandede ara. Her fortæller de to biologer om deres projekt

Tekst og foto: Elin Pitter og
Mette Bohn Christiansen

Efter mange timers kørsel fra Cochabamba i Bolivia ad snævre og snoede bjergveje og adskillige timers gang ad æselstier når vi helt derud, hvor den rød-pandede ara findes. Området ser ugæstfrit ud. Imponerende, høje bjergrygge rejser sig på begge sider af floddalen. Vegetationen er domineret af tornekrat og mange slags kaktus. Rester af den oprindelige skov ses stadig på nogle bjergskrånninger, men langs floderne er den mange steder erstattet af marker.

Pludselig hører vi skrig over hovedet på os, og får øje på vores første ara-par. I det sene eftermiddagslys spiller deres fjerdragt i alle regnbuens farver, da de flyver op langs floden mod overnatningsstedet på en klippeside.

Araer og landbrug

I størstedelen af araens udbredelsesområde bor mennesker, som lever af at drive en slags primitivt landbrug. Erosion er et kolossalt problem. Når vegetationen fjernes, ligger jorden ubeskyttet, og regntidens kraftige nedbør skyller jord og sten ud i floden. I dalene langs floderne dyrkes der især majs og jordnødder, men også løg, tomater og forskellige frugter som mango, guava og avocado.

Bjergsiderne er uegnede til dyrkning, men udnyttes til græsning for især store gedeflokke og i visse områder kvæg. Gederne er de lokale form for investering og sikkerhed for fremtiden, og både kød og mælk udnyttes. Gederne er fantastisk nøjsomme. De kan spise næsten alle slags planter og gør det

Et arapar opholder sig altid i hinandens nærhed. De bruger meget tid på at soignere hinandens fjer. Ind imellem brydes idyllen af et kortvarigt skænderi.

også. Gederne ubegrænsede hærger har mange steder resulteret i en total mangel på opvækst af nye planter. Det er katastrofalt, da der i forvejen er et stort pres på de fleste træarter, som bruges til brændsel eller trækul.

På feltarbejde

Der er kun få og dårlige veje i områder, og vi køber et brugt 4-hjulstrukket køretøj til feltarbejdet for at kunne transportere os selv og alt vort udstyr. Størstedelen af vore studier foregår dog til fods.

I et halvt år bor vi blandt de lokale, og vi camperer af sikkerhedsmæssige årsager nær deres huse. Gederne uophørlige brægen, hundenes glammen, torden og lynnedslag spolerer mangan en nattesøvn. Vi tilbereder den medbragte, frysetørrede mad under åben him-

mel over en benzinbrænder, der er tilstoppet ni dage ud af ti, og tager bad i floden, når det ikke har regnet meget, for da er vandet mudret. Teltets indbyggede myggenet har det vigtige formål at forhindre blodsugende tæger i at komme ind i teltet.

Sådan lever araerne

Hele dagen følger vi araerne. Om morgenen og sent på eftermiddagen søger de føde i dalene langs floden, og i middagsheden samles de i stille sidedale i flokke på op til 30 fugle.

Araerne flyver oftest rundt i familiegupper, der består af et par med op til tre unger. Parret holder sammen i mange år, muligvis hele livet. De to fugle opholder sig altid nær hinanden og bruger megen tid på at soignere hinanden. Un-

Den rød-pandede ara

Selv om araen er lokalt almindelig, tæller den totale bestand sikkert ikke mere end 4000 individer. Araens begrænsede udbredelse gør den ekstra sårbar overfor lokale ændringer i miljøet. Hvis bønderne besluttede at komme araen til livs ved at skyde den, når den er på deres marker, kunne billedet vende i

løbet af meget kort tid. Kun få bønder er i besiddelse af skydevåben, men det kan hurtigt ændre sig. På trods af at araen i ti år har været fredet, fanges stadig både voksne og endnu ikke flyvefærdige unger. En fuglefanger mente, at arten var gået tilbage som følge af fangst og habitat-ødelæggelse. ■

Lige før vi afslutter feltarbejdet, fremstiller vi en plakat, som vi uddeler til lokalbefolkningen. Plakaten fortæller om, at araen er meget truet, og at den kun findes i et meget lille område i Bolivia - og at de lokale bør være meget stolte af den og passe på den.

dertiden slås og leger de voldsomt. De bider efter hinandens fødder, eller bider sig fast i hinandens næb, mens de skriger.

De holder meget af at hænge i fødderne med hovedet nedad og kan fra denne position udmærket toppes med magen. Lynhurtigt skiftes mellem slagsmål og kærlig, indbyrdes soignering.

Disse aktiviteter styrker sammenholdet mellem de to fugle, ligesom parring og fodring gør det. Parringer sker ikke kun i forplantningsøjemed, men ses også udenfor yngleperioden, og efter at æggen er lagt.

Mangel på føde

Begyndelsen af studieperioden ligger i tørstiden, og der er mangel på vilde frugter og frø. Tidligere har araen fundet føde i skoven, som nu mange steder er erstattet af marker. I begyndelsen af regntiden (ynglesæsonen) studerer vi araerne i et andet område. Her er der ingen fødeknappe, dels er der sukkermajs, som araerne til bøndernes store fortrydelse holder umådeligt meget af, dels er der mængder af vilde frugter. Araerne er meget vedholdende, når det gælder om at komme ned i majsmarkerne. Børn er ofte stationeret som vagtposter nær markerne og råber eller slynger sten efter araerne. Araerne sætter sig i et træ nær marken og venter på et uopmærksomt øjeblik.

Lokal interesse

De lokale viser stor interesse for vores arbejde, selv om det aldrig helt lykkes os at overbevise dem om, at vi udelukkende er interesserede i at studere araernes liv, og ikke at få en ara med hjem.

Der er brug for en bred informationskampagne til de lokale om naturbevarelse, som samtidig vil betyde en beskyttelse af den allerede dyrkede jord og af vandforsyningen. Formidlingen kan foregå via foredrag i skoler og uddeling af foldere og plakater. På længere sigt bør man arbejde hen imod en omlægning af areal- og ressourceudnyttelsen, så området inddeles i zoner til marker, græsningsarealer, genopvoksende skov etc.

Men Bolivia er et af verdens fattigste lande, og naturbevarelse er lavt prioriteret. Derfor er det i høj grad op til lokalbefolkningen at gøre noget - gerne med hjælp udefra. ■

Spanien er fyldt med overraskende
kontraster - fra de solsvedne stepper
til de kolde og vildsomme bjergtoppe.
For den eventyrlystne rejsende venter
de mest pragtfulde naturoplevelser.

Europas natur:

Det vilde Spanien

For de fleste nordeuropæere er Spanien først og fremmest sol, badestrande og billig vin.

Mallorca, Canarie-øerne og Costa del Sol - og så hjem igen efter en uge på langs med en kølig drink i hånden.

I virkeligheden er Spanien det land i Vesteuropa, der har mest oprindelig natur tilbage.

Hele 13 pct. af Spanien er stort set ubeboet, og her findes uberørt natur, mange spændende dyr og planter - og fred og pragtfulde naturoplevelser

Af Anne-Marie Mikkelsen

Man kunne sige om Spaniens natur, som H.C. Andersen sagde om Jyllands heder: "Skynd dig, kom, om føje år, heden som en kornmark står". Den jyske hede er næsten væk, og sådan vil det også gå med meget af Spaniens uberørte natur, hvis udviklingen får lov at fortsætte uhindret.

Jamen, hvordan kan man overbovedet komme til at ødelægge vildsomme bjergsider, tørre højsletter og utilgængelige dale, skove og floder? Det er meget enkelt: Man laver en udviklingsplan for et område - en plan, der indeholder en dæmning over floden, rydning af skoven, veje tværs over bjerget, kunstvanding af sletten - og vupti! så er den sårbare natur ødelagt.

Pengene skal også skaffes udefra, og i Spanien har myndighederne opdaget, at EF's strukturfond til egnsudvikling er et godt supplement til egne investeringer, da fonden netop giver støtte til den slags projekter.

Derfor er det også gået stærkt de seneste år, især siden 1988 da milliarderne begyndte at rulle fra EF's strukturfonde. Tidligere skete den mest intensive udvikling i turistområderne, men i dag foregår den i de mest øde og utilgængelige områder, hvor lokalbefolkningen hidtil har levet stort set, som deres forfædre altid har gjort det.

Spaniens natur

Det meget vekslende klima - se fakta-boks om Spanien - har betydet, at de fleste mennesker har slået sig ned langs kysterne og de områder, hvor det var lettest at drive en eller anden form for landbrug.

Foto: C. Sumner/Adena/WWF

Foto: I. vego/Adena/WWF

Spaniens vigtigste indtægtskilde er turismen. Men masseturisme er belastende for naturen og de knappe ferskvandsressourcer.

Bjergene, de store, tørre sletter og vådområderne har kun været brugt af lokalbefolkningen og kun meget sparsomt. Det har betydet, at selv store pattedyr som bjørn, los, ulv og odder har overlevet i Spanien. Store rovfugle som kongegørn, gåsegrib og lammegrib har fundet et fristed i landet. Enorme flokke af trækkende ande- og vade-fugle benytter de udstrakte vådområder.

Lokalbefolkningen og de vilde dyr har forstået at leve sammen uden de helt store problemer, og det er der sådan set ikke noget i vejen for, at de kunne blive ved med. Befolkningstallet i Spanien vokser ikke alarmerende hurtigt, og levestandarden er heller ikke specielt lav. Det skyldes bl.a., at der altid har foregået en livlig torvehandel med lokale produkter, mens det samtidigt har været muligt at sælge vin, olivenolie og overskuds-madvarer ud af lokalområderne.

Det kostbare vand

Manglen på adgang til rigeligt frisk vand har altid hindret intensiv ud-

Den spanske los findes i flere af de beskyttede områder i Spanien. Den er sky og undgår helst al kontakt med mennesker.

nyttelse af den tilgængelige landbrugsjord i det meste af Spanien. Derfor har landbrugsproduktionen været baseret på afgrøder, der kan tåle stærk varme og lange tørkeperioder. Kun i den nordlige kystzone er der rigeligt vand. Resten af Spanien er tørt og solsvedent.

Spanien har ikke haft penge til at lave større kunstvandingsanlæg, dæmningsbyggeri og vandledninger. Kun i turistområderne er der blevet investeret i vandtilførsel. Med det resultat, at den største forurening og de største miljøproblemer netop findes i disse områder.

Nu er regeringen imidlertid begyndt at bruge EF-midler til at gennemføre projekter med kunstvandning i stor målestok. I den tørre og varme Extremadura-provins er bønderne gået fra at dyrke tørketolerante afgrøder til at dyrke kunstvandede og vandkrævende afgrøder. På grund af det stigende vand-

Foto: F. Vollmar/WWF

forbrug er grundvandstanden allerede blevet sænket så meget, at de spredte egetræer, der hidtil har givet skygge til både mennesker, husdyr og vilde dyr, så småt er ved at dø.

Endnu større er efterspørgslen på vand i byerne og turistområderne. Problemerne med at skaffe vand til de mange millioner turister hvert år har betydet, at værdifulde vådområder er blevet drænet, floder dæmmet op og søer tørlagt.

EF og landbruget

I forvejen er også Spanien ramt af de typiske EF-problemer inden for landbruget. Der er overskudslag af vin og olivenolie, som er Spaniens vigtigste landbrugsprodukter. Altså har man lagt landbruget om til produktion af bl.a. billige plantetolier, men det kræver en jordreform for at kunne betale sig, og en sådan reform betyder sammenlægning af jordene og derfor arbejdsløshed for den typiske landbefolkning af småbønder.

Inden for EF gives der eksportstøtte til landbrugsprodukter, som opfylder et sær mindstekrav. De omfatter f.eks. størrelsen på æbler, krumningen på agurker og faconen på tomater. Disse regler har ramt det typiske spanske landbrug. Det er blevet umuligt for bønderne at tjene de penge, de har brug for, ved at eksportere overskudsproduktionen af landbrugsvarer fra lo-

Foto: Lone Eg Nissen

Stortrappen er en af de fuglearter, der er knyttet til græsstepperne i Spanien. Det ekstensive landbrug med kvæghold giver ideelle forhold for denne sjældne fugl.

kalområderne, fordi varerne ikke lever op til EF-kravene. Derfor gives der tilskud til plantning af franske æblesorter, italienske tomatplanter osv. Men det koster også investeringer for bønderne, og de kan kun få adgang til penge, hvis de satser 100 pct. på eksportmarkedet - og så bryder den lokale økonomi sammen, fordi den i høj grad var baseret på byttehandel med få penge i omløb.

Lokal modstand

I mange af de tyndt befolkede egne i Spanien har lokalbefolkningen taget imod tilbuddet om udvikling med megen skepsis. Bønderne,

Foto: C. Surver/Adena/WWF

Spanien er rig på flotte klippekyster, der heldigvis mange steder er omfattet af fredningsbestemmelser.

der har drevet ekstensivt landbrug og kvæghold i generationer, har haft adgang til at se på udviklingens velsignelser både i deres eget land og på TV, og efterhånden tror de ikke rigtigt på ideen.

Bønderne er ikke begejstrede for, at de meget store naturområder, som de hidtil har brugt til græsning, jagt, indsamling af vilde planter, brænde osv., nu pludselig skal under plov. De ved af erfaring, at bjergskrånninger er sårbare overfor indgreb, og at vandet skal man spare på.

I mange egne har lokalbefolkningen dannet miljøgrupper, der undersøger myndighedernes planer meget nøje. Disse lokalgrupper har været nogle af de første til at råbe op, når naturområder var i fare for at blive ødelagt. WWF Spanien har et nært forhold til mange af disse lokalgrupper, som jo ved alt om, hvad der foregår i deres egne områder.

Fremtiden

Miljøbevidstheden i den spanske befolkning er kraftigt stigende. Myndighederne er også ved at blive klar over, at der må gribes ind, hvis man skal undgå, at hele økosystemer bryder sammen.

Men mange af de mest problematiske og miljøødelæggende udviklingsprojekter er allerede godkendt og ved at blive gennemført. Når det første spadestik er taget, er det næsten umuligt at stoppe et millionprojekt. Der skal virkelig meget voldsom modstand til at standse et projekt på det tidspunkt.

Jamen, er det da kun nød og elendighed? Nej, siger WWF Spanien, der er også håb om, at EF kan sikre miljøet i Spanien. EF's miljølovgivning er nemlig betydeligt skarpere end Spaniens egen, og derfor ønsker de fleste miljø- og naturbevarelsesorganisationer en tættere tilknytning til EF.

Opløstringen af de lokale grupper er et opmuntrende tegn på en større miljøbevidsthed, og flere og flere grupper benytter nu EF-lovgivningen til at få stopper uhensigtsmæssige tiltag i deres områder.

Så måske går det ikke så galt med naturen i Spanien som med de jyske heder.

Spanien har nogle af Vesteuropas største og mest værdifulde naturrigdomme. Og sådan skulle det gerne blive ved med at være. ■

Foto: Lars Gøhl/BIOFOTO

Eucalyptus-træer vokser hurtigt og skyder villigt fra roden. Til gengæld bruger de meget vand, og derfor opstår der let skovbrande i eucalyptus-plantager.

Skoven, der forsvandt

Spanien har som det meste af Europa været dækket af skov, men størstedelen er forlængst fældet og jorden inddraget til landbrug. Denne udvikling startede allerede for flere tusind år siden, men den foregik ganske langsomt. Fra slutningen af 1400-tallet blev der brugt store mængder træ, dels til den spanske armada, dels til skibene, der blev brugt i de store opdagelsesrejser.

Ved begyndelsen af dette århundrede var der dog en del skov tilbage, og den bestod stort set udelukkende af hjemmehørende arter som f.eks. eg, pil og kastanje.

Skoven har altid været en vigtig faktor for landområdernes økonomi. Træerne holdt på fugtigheden, hindrede erosion og befolkningen hentede brænde, bygningsmateriale, kork (fra egene), nødder, svampe, grene til husdyrfoder, producerede trækul og udvandt garvesyre fra træerne.

Ingen af disse produkter fra skoven har nogen værdi på det internationale marked. De er lokale goder, som selvfølgelig er med til at stabilisere den lokale økonomi, men de kan ikke sælges og derfor ikke optræde på det nationale regnskab som en del af bruttonationalproduktet.

Men der kan træ - som cellulosemasse til bl.a. papirindustrien. Derfor opmuntrede Franco-regeringen allerede fra kort før anden verdenskrig jordbesidderne til at rydde skoven og plante fyr og eucalyptus. Det skete så, og værst er det gået ud over den oprindelige

skov i det nordvestlige Spanien. Her er klimaet ideelt til netop fyr og eucalyptus.

Virkningen på den lokale økonomi har været katastrofal. Eucalyptus er kendt som "det tørstige træ", og sammen med fyrretræerne har eucalyptus haft en udtørrende virkning på landområderne.

De lokale beboere kan ikke bruge de nye skove på samme måde som de gamle.

Skadedyr har bredt sig i monokulturene med stigende anvendelse af pesticider til følge. Det har fået ødelæggende virkning på insekt- og fugleliv. Mange fugle og pattedyr er forsvundet i takt med de oprindelige skove, ganske enkelt fordi de rette livsbetingelser for disse dyr ikke længere er til stede.

I Galicien - også i det nordvestlige Spanien - har udenlandske firmaer sammen med nationale firmaer og med forventet støtte fra EF's strukturfonde planlagt oprettelsen af en fyrre- og eucalyptusplantage på 104.000 ha med til-

hørende forarbejdningsindustri. Det hele vil koste 3,5 milliarder kroner, og hele projektet vil kun skabe 1000 nye jobs i området. Det svarer til, at det kommer til at koste 3,5 millioner kroner at oprette et job!

Projektet har vakt vrede og forargelse blandt lokalbefolkningen. Det er lykkedes at indsamle 34.000 underskrifter mod projektet, men det har ikke gjort indtryk på provinsregeringen. Faldende priser på træ ser for tiden ud til at kunne være den bombe under projekter, som kan forhindre det.

WWF Spanien er dybt involveret i modstanden mod plantageprojektet. Spaniens regering har fremlagt et program for genskabelse af skov med oprindelige arter. Regeringen vil finansiere en stor del af programmet, og EF har også givet tilsagn om støtte. Der mangler dog en overordnet skovpolitik i Spanien. WWF Spanien arbejder hårdt på at få regeringen til at tage initiativ til at få skabt en sådan politik. ■

Den naturlige trævækst i Spanien er eg, bøg, pil og kastanje. Disse skove ryddes for at skaffe plads til plantager med fyr og eucalyptus.

Foto: C. Ibero/Adena/WWF

Fakta om Spanien

Størrelse:

Fastland plus øer - ca. 505.000 km²
(Danmark er på ca. 43.000 km²)

Indbyggere:

Ca. 39 millioner, hvoraf 60 pct. lever i byområder

Befolkningstæthed:

77 indbyggere pr. kvadratkilometer
(Danmark: 118)

Klimatiske forhold:

Den nordlige del, Galicia, Asturien, De Baskiske Provinser samt dele af Pyrenæerne, har tempereret kystklima med kølige somre, milde vintre og rigelig nedbør. Den mellemste del, Meseta og Gl. Castilien, har fastlandsklima med kolde vintre, hede somre og ringe nedbør. Den sydligste del, Middelhavskysten og Andalusien, har udpræget Middelhavsklima med lune vintre, hede somre og ringe nedbør.

Arealanvendelse:

Ca. 40 pct. til agerbrug, ca. 30 pct. til skovbrug, ca. 13 pct. til græsning, ca. 4 pct. til bebyggelse. De resterende ca. 13 pct. anvendes ikke, men ligger hen som naturområder. Ca. 1,2 pct. af det samlede landområde er beskyttet som naturreservater, nationalparker o.lign.

Vigtigste indtægtskilder:

Turisme, først derefter kommer landbrug - vin, olivenolie, kvæg- og færehold, korn - fiskeri og industriel produktion som f.eks. olie, kul, jern, kviksølv og andre metaller og mineraler, værftsindustri m.m.

Årligt antal udenlandske turister:

ca. 40 millioner

Flamingoer og stilteløbere i Coto Doñana.

Foto: A. Camoyan/Adena/WWF

Fuglenes paradis

I det sydvestlige Spanien, dér hvor floden Guadalquivir løber ud i Atlanterhavet, ligger et paradis for fugle: Las Marismas eller Coto Doñana. Det er et vådområde med tilhørende klitter og strandenge på størrelse med Bornholm.

Coto Doñana er fredet, omfattet af internationale beskyttelsesaftaler og regnes for et af Europas vigtigste fugleområder. WWF har arbejdet for at bevare Coto Doñana i 30 år, idet et af WWF's første projekter netop gik ud på at få sikret området ved at gøre det til nationalpark.

Las Marismas er ikke blevet bebygget, inddraget til landbrug eller direkte ødelagt - og alligevel er der grund til bekymring. For at kunne få et større udbytte af landbrugsarealerne omkring Coto Doñana har myndighederne nemlig iværksat et kunstvandingsprojekt. Vandet pumpes op fra undergrunden, og det medfører, at vandstanden i det fredede område sænkes.

Samtidig er der umiddelbart op til Las Marismas blevet etableret et meget stort turistområde med plads til 200.000 overnatninger ad gangen i hoteller, på campingpladser og i hytter. Det har betydet en voldsom forurening og behov for store mængder rent vand.

Resultatet har været, at den oversvømmede del af Coto Doña-

Foto: Henry Ausloos/WWF

na er svundet ind fra 200.000 ha til mellem 30.000 og 40.000 ha. WWF har gang på gang påpeget Coto Doñana's betydning for vilde dyr og planter: Nogle af Europas mest truede dyr lever i området, der også er livsvigtigt for en lang række trækfugle. F.eks. opholder næsten hele Danmarks bestand af grågæs sig i Coto Doñana om vinteren.

Spanien har søgt EF om støtte til yderligere udvikling i området, men heldigvis er EF-Kommissionen begyndt at se lidt mere på de projekter, der gives penge til. Bl.a. har kommissionen bedt om en uvildig miljørapport om planerne om at udbygge såvel turistcentret som vandindvindingen.

WWF Spanien arbejder for at få stopper projekterne, så dette vigtige vådområde kan bevares fremover.

Vådområder er rige på liv - og for fugle er vådområder et kæmpe spisekammer.
Her silkehejre i Coto Doñana.

Protester mod dæmnings-projekt

Midt i et af de nordvestlige Spaniens mest værdifulde naturområder i de Cantabriske bjerge, ligger dalen, Valle de Pinedal. Gennem dalen flyder floden Rio Carrion. Dalen og de omkransende bjerge er udpeget som et særligt vigtigt fugleområde af fugleorganisationen BirdLife International. WWF har givet området højeste bevarelsesprioritet for at få det beskyttet under EF's Habitat-direktiv.

Ud over mange sjældne og truede fuglearter findes også nogle af Europas sidste store pattedyr i Spanien. Det er den spanske los, bjørn, odder og ulv. Faktisk er det bjørnens sidste tilflugtssted. Her findes en bestand på 60-80 bjørne. I et andet tidligere udbredelsesområde - Pyrenæerne - er der kun 5-10 bjørne tilbage.

Bjørnene lever ikke i selve dalen, men de bruger den som korridor for at komme fra det ene bjergmassiv til det andet.

De spanske myndigheder har ikke været blinde for disse naturværdier: Der er lagt planer, bevilget penge og sat forskningsprojekter i værk for at bevare området for eftertiden.

Derfor kom det også som noget af en overraskelse, da planer om at bygge en dæmning tværs over Rio Carrion og dermed oversvømme hele Valle de Pinedal blev offentliggjort.

Projektet var allerede indarbejdet i planer og budget for udbygningen af infrastrukturen i området for 1992 - beslutningen var taget og ansøgningen om støtte sendt til EF, før den lokale befolkning og natur- og miljøbevægelserne i Spanien fik kendskab til sagen.

Myndighederne har fået udarbejdet en rapport over virkningerne på miljøet - en rapport, der tilsluttes anbefalinger fra Europarådet, de spanske universiteter, europæiske videnskabsfolk og eksperter, lokale og internationale miljøorganisationer - og prøvefrister fra den lokale befolkning.

Alle har frarådet at gennemføre projektet. Men det afspejles ikke i myndighedernes miljørapport, der

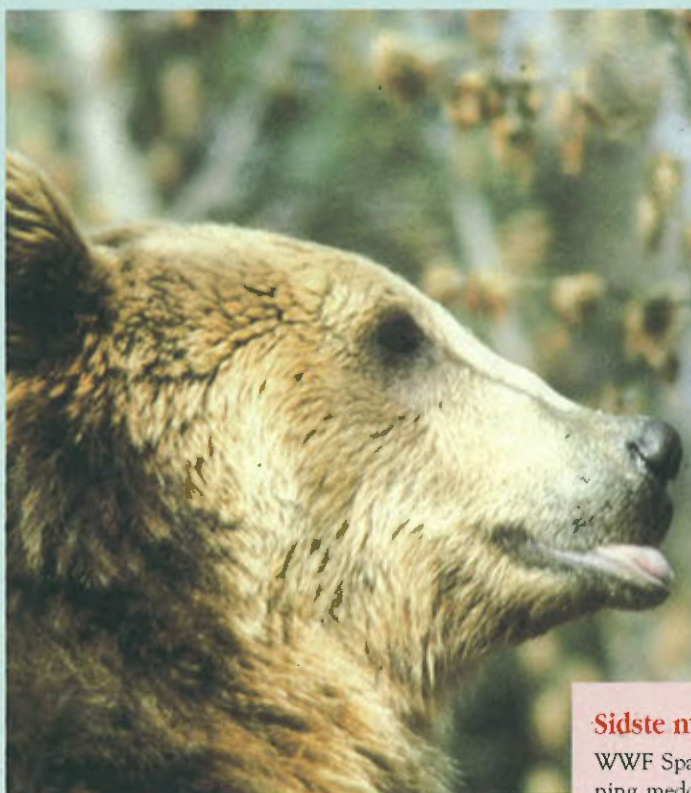

Foto: I. Vege/Alena/WWF

Bjørnen er trængt i det meste af Europa.

Derfor har planerne om at lave en dæmning og oversvømme et vigtigt område for bjørnene fået protesterne til at strømme ind.

peger på, at man blot skal sørge for en "overgang", så bjørnene kan passere dæmningen. Der nævnes ikke noget om dæmningsens ødelæggende virkning på dalens dyre- og planteliv, vandbalancen i området oven for dæmningen og længere nede ad floden, virkningen på landbrug, skovbrug osv.

Det handler om penge - og så kommer naturen i sidste række.

WWF har sammen med lokalbefolkningen og en række lokale grupper rejst en storm af protester mod Vidrieros-dæmningen, som den kaldes. Der er indsamlet underskrifter, holdt borgermøder, indkaldt eksperter, skrevet artikler, udgivet særlige aviser og meget mere. Hidtil forgæves - men modstanderne har ikke givet op endnu. "Vi fortsætter til den bitre ende" hedder det fra modstanderne. ■

Sidste nyt:

WWF Spanien har netop ved redaktionens slutning meddelt, at det er lykkedes at presse myndighederne til at opgive dæmningsbyggeriet "indtil videre". Bjørnen er sikret endnu nogle år!

Det gør WWF

WWF har haft en national afdeling i Spanien i mange år, og der arbejdes inden for alle de områder, WWF beskæftiger sig med: Naturbevarelsesstrategier, påvirkning af beslutningstagere, feltprojekter, informationskampagner, uddannelse og undervisningsmateriale. Her er nogle eksempler på arbejdet:

WWF Spanien har udarbejdet en rapport over de spanske skoves tilstand med miljøvurderinger og forslag til projektarbejde. Desuden har WWF startet planteskoler med hjemmehørende træarter, buske og urter, så de lokale beboere kan hente planter til deres arbejde for at skabe nye skove i de ødelagte områder.

WWF Spanien har lavet en rapport over vand-situationen i

Foto: J. Caballero/Alena/WWF

hele landet. Der er anbefalinger til vandudnyttelsesplaner for de områder af landet, hvor manglen på rent vand er allerstørst.

WWF Spanien har gennemgået regeringens udviklingsplaner for de tyndest befolkede egne med fokus på de områder, hvor der er søgt om støtte til udviklingsplanerne fra EF's struktur-fonde. Resultatet er kritiske analyser af virkningerne på såvel de

Kejserørnen yngler stadig i Spanien - men kun så længe den kan få fred og finde føde.

lokale beboeres fremtid som miljøet.

WWF Spanien arbejder aktivt med forskning og naturbevaresesarbejde i en række af de vigtigste naturområder i landet. ■

BREVKASSEN

Skriv til Levende Natur, mærket "Brevkassen". Spørgsmål vil blive besvaret af et panel af WWF Verdensnaturfondens videnskabsfolk og eksperter. Spørgsmål, der ikke er plads til i bladet, besvares personligt.

Så mange arter uddør

Jeg undrer mig over, hvordan WWF når frem til et tal for, hvor mange arter, der udrykkes pr. dag. I Jeres skrivelse om fornyelse af medlemsskab står der: "...mindst 50 arter forsvinder hvert døgn året rundt". Jeg går ud fra, dette tal må bygge på et nøje kendskab til antallet af arter i verden, også alle de små insekter. Har man virkelig dette nøje kendskab?

Venlig hilsen
Troels Rolf Pedersen
Vognmandsmarken 28, 1.tv.
2100 København Ø

Nej, man aner ikke, hvor mange arter af dyr og planter, der findes på Jorden. Forskerne har hidtil beskrevet ca. 1,4 millioner arter på Jorden, og der kommer mange tusind nye til hvert år, mest insekter og andre

smådyr. Nyere undersøgelser i regnskoven viser imidlertid, at der må være mange gange flere arter i verden, end det antal, man foreløbigt har beskrevet.

F.eks. har de insekter, der lever højt oppe i de tropiske regnskoves trætrunkter indtil fornylig stort set været ukendte. Nu viser det sig, at det er en ufattelig mangfoldighed, der findes her. Så den nyeste vurdering går på, at det samlede antal insekter i verden antageligt er i størrelsesordenen 30 millioner, og det skal ses i forhold til den trekvarte million, man hidtil har beskrevet.

Det store flertal af disse mange arter har kun en meget begrænset udbredelse, måske få kvadratkilometer eller mindre, så når deres levesteder forsvinder, er de udryddet. Det er ud fra disse tal, og med kendskabet til, hvor meget regnskov der forsvinder om året, at forskerne i dag vurderer, at der udrykkes 50 arter om dagen. Om det i virkeligheden er 10, 30 eller 100 kan ingen sige. Men under alle omstændigheder er det skræmmende tal.

Venlig hilsen
Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

De største mængder af forskellige dyre- og plantearter findes i de tropiske regnskove, fordi det varme, fugtige klima giver de bedst mulige livsbetingelser for bl.a. insekter, smådyr og en lang række planter.

Foto: WWF

Noget om blåhvaler

Greenpeace siger, at der er under 1.000 blåhvaler tilbage. WWF siger, at der er 7.000. Hvad er der rigtige svar? Forskes der i at "komme frem til" en blåhval ved hjælp af andre eksisterende arter? Eller har man mistanke om, at blåhvalen pga. sin størrelse er stamfader til de andre hvalarter?

Med venlig hilsen
Kurt Jensen
4622 Havdrup

De nævnte tal dækker ikke det samme. Greenpeace refererer til opgørelser over, hvor mange blåhvaler man regner med, der er i havet omkring Antarktis, og her lyder de seneste skøn på under 1.000. Tallet på 7.000 er en vurdering af det samlede antal i hele verden. Men begge tal er højst usikre. Det er svært at tælle hvaler. Sikkert er det blot, at bestanden af blåhvaler kun er en lille brøkdels af, hvad den var, inden rovdristen på hvalerne satte ind.

Nej, det er udelukket, at man kan genskabe en blåhval ud fra an-

Drivhuseffekten

Sidste nummer af Levende Natur bragte en artikel af Lars Georg Jensen om klimaændringer og drivhuseffekt. Og det var sådan set udmærket, for denne alvorlige problemstilling kan ikke behandles ofte nok.

Det afsluttende afsnit, Danmark i drivhuset, var i det væsentlige en vurdering af Miljøministeriets rapport, Drivhuseffekt og klimaændringer - hvad kan det betyde for Danmark, som jeg i sin tid redigerede. I denne omtale var der imidlertid en holdning, som jeg har svært ved at acceptere. Lad os starte med et udsagn, som står næsten til sidst:

"Miljøorganisationerne (giver udtryk) for en undren, der stadig står tilbage: Hvor vigtigt er det at beskæftige sig med de lokale konsekvenser af problemer, der er så globale som drivhuseffekten?"

Det er fandens vigtigt! Verden består af enkeltområder, og i mange lande er der udført sådanne un-

dersøgelser; vores danske rapport havde således en norsk og en engelsk som umiddelbart forbillede. Kun ved at stykke sådanne detailundersøgelser sammen kan man løfte argumentationen op over den rene hældning vand ud af ørerne.

Hertil kommer så, at man jo må tro på de modelberegninger, der forudsiger klimaændringer, for ellers var der jo ingen mening i at foreslå ubehagelige indgreb. Og når man gør det, må man antage, at selv meget drastiske indgreb og omlægninger på globalt plan ikke helt vil kunne forhindre klimaændringer. Derfor må man forholde sig til dem - uanset hvilken etisk-moralsk holdning man ellers har til hele problemstillingen. Vi kan også meget bedre beskytte naturen, hvis vi ved, hvad vi skal beskytte den imod. Der ligger ikke her nogen opgaven over for en udvikling, men en realistisk erkendelse af, hvordan verden er skruet sammen - hvad enten man kan lide det eller ej!

Ser man nu LGJ's artikel (og andre lignende artikler) efter i sømmene, sporer man en uvilje mod observationer, der trækker argumentationen i den gale retning, af spejlet i en vending som f.eks. "Inden vi begynder at glæde os over udbyttefremgangen i landbruget osv."

Det kan vel virke som en overreaktion at angribe nogle få sætninger, men der er noget principielt i sagen. Drivhuseffekten er efterhånden blevet et symbol på vores overbelastning af Jorden, og der begynder at komme religiøse overtoner ind i debatten. Det minder mig betænkeligt om den gang for 10-15 år siden, da jeg og flere andre begyndte at skrive populært om klimaproblemerne. Det kunne være næsten håbløst at komme igennem i visse blade, fordi enhver kritik af fossile brændsler blev opfattet som et forsvar for A-kraft - den tids skræmmebillede!

Forstå mig ret, jeg er helt enig med LGJ i hans grundsynspunkter, men man tjener ikke en god sag ved at fremstille den manipulerende, og man afsporer en saglig diskussion, hvis ens personlige holdninger filtrerer eller blot overskygger de faktuelle oplysninger.

Venlig hilsen
Tommy Dybbro
Videnskabelig medarbejder

Venlig hilsen
Dr.phil. Jes Fenger,
Danmarks Miljøundersøgelser

NATUR NOTER

Palme-smugling

Hundredevis af palmer fra Malaysia - bl.a. sjældne arter, som kun findes i en enkelte nationalpark - sælges som havetræer i Singapore. Det fandt medlemmerne af en naturbevarelsesforening fra Malaysia ud af, da de var på besøg i Singapore. Tilsyneladende betaler smarte forretningsfolk fra Singapore malaysier for at grave palmerne op og smugle dem til Singapore. Nu har Malaysia vedtaget en ny lov, der forbyder al opgravning af planter i nationalparker. ■

Regnskovs-udnyttelse

Regeringen i Brasilien har besluttet, at Amazonas-skoven skal åbnes for yderligere økonomisk udnyttelse på en "bæredygtig, ikke-ødeleggende" måde. Nye områder til kvæghold, minedrift og landbrug overvejes, og en regeringsundersøgelse vil udpege, hvilke områder der er passende for disse aktiviteter. Miljøforkæmpere kritiserer undersøgelsen og siger, at de fleste Amazonas-stater ikke har folk nok til at foretage de forberedende undersøgelser af, hvor stort et udnyttelses-pres, skoven kan tåle. Nogle stater ønsker udvikling for enhver pris, mens andre vil være mere interesserede i at sikre miljøet. Den tidligere brasilianske miljøminister, Jose Lutzenberger, mener, at regeringen først og fremmest burde koncentrere sig om at genoprette de 400.000 kvadratkilometer (dvs. 10 gange Danmarks areal) af Amazonas-skoven, der allerede er ødelagt. ■

CFC-genbrug

Det er muligt at genbruge de CFC-gasser, som anvendes i køleskabe, og som ellers bidrager til at nedbryde ozon-laget. Desværre sker det kun i et ud af ni tilfælde, selv om kølefirmaer, importører og grossister er gået sammen med Kølebranchens Miljøordning, KMO. En af forudsætningerne for at være med i ordningen er, at virksomhe-

den har et anlæg til aftapning af CFC-gasser, og at det aftappede CFC afleveres til en modtagestation. Desuden kan ingen virksomhed uden KMO-godkendelse få lov til at købe CFC-gasser. På modtagestationen renses CFC-gasserne og sælges tilbage til kølebranchen. Køleskabe og frydere må ikke ende på lossepladser, og når de skal repareres, skal CFC-gasserne sendes til genbrug. ■

Næsehorn

Da man sidste sommer tog fat på for alvor at lokalisere og afhorne Zimbabwes næsehorn, fik man sig en grim overraskelse: I stedet for de 150 sorte næsehorn, som man regnede med, der var i Matusadona Nationalpark op mod grænsen til Zambia, fandt man kun 15 næse-

horn! Det officielle skøn for hele landet var 2000 næsehorn, men der blev kun registreret 500 i løbet af sommeren og efteråret 1992. Zimbabwe er derfor ikke længere den største bastion for sorte næsehorn. I Namibia er der 500 og i Sydafrika 770. Det samlede antal sorte næsehorn i verden er på maksimalt 2000. ■

Et sidste forsøg på at redde de sorte næsehorn fra udryddelse er afhorning.

Det gør ikke ondt på næsehornet - det svarer til at få klippet negle.

Foto: Lief Bugge/WWF

Farlig naturmedicin

Tørret kød og benmel fra klapperslanger anses i Mexico for et godt middel mod alskens sygdomme, lige fra hud- og nyresygdomme til kræft. En undersøgelse, foretaget på et amerikansk hospital for spansktalende i Texas, viste, at op mod en trediedel af patienterne og deres pårørende havde brugt klapperslange-medicin. Medicinen er i bedste fald virkningsløs og i værste fald livsfarlig. Det skyldes, at klap-

perslanger ofte er angrebet af salmonellabakterier. Derfor kan medicin lavet af klapperslanger være rene salmonella-bomber. Det er også forklaringen på, at man bl.a. i Californien, hvor der er mange mennesker af mexicansk herkomst, har registreret godt 25 tilfælde af salmonellaforgiftninger, der skyldtes indtagelse af klapperslange-medicin mod nyresygdomme. ■

Fladormetrusler

I 1977 opdagede man en nordamerikansk fladorm i Loch Ness i Skotland. Nu har det vist sig, at den nordamerikanske fladorm er ved at udkonkurrere den lokale skotske, som lever i søen. Den amerikanske fladorm lever nemlig af samme slags føde, som der i forvejen er begrænsede mængder af. Forskerne regner med, at den amerikanske fladorm er kommet til Loch Ness som æg, der har siddet fast på det undervandsudstyr, amerikanerne anvender i deres undersøgelser for at finde det berømte Loch Ness-uhyre, Nessie. ■

Frivillige til Grækenland

Der er brug for frivillige til et havskildpadde-projekt i Grækenland fra 25. maj til 10. oktober. Projektet foregår på øerne Zakynthos og Kreta og omfatter to hovedaktiviteter:

Opsyn: Overvågning af strandene tidligt om morgenen, indhegning af rederne så snart hunnerne har lagt deres æg, mærkning af skildpadder om natten m.m.

Oplysning: Kommunikation med turister (på engelsk og tysk) uddeling af informationsmateriale til turister, lysbilledforedrag på hotellerne m.m.

Der er tale om hårdt arbejde, og en udpræget team-spirit er en forudsætning for, at arbejdet kan lykkes. Minimum arbejdsperiode er 3 uger. Opholdet foregår i teltlejr under primitive forhold.

Henvendelse til:

The Sea Turtle Protection Society of Greece

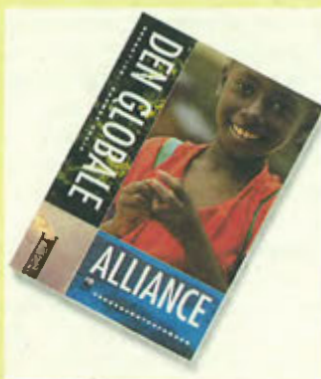
Volunteer Section

Solomou 35

GR-106 82 Athens

Greece

Fax og telefon: + 30 1 36 44 146

Ny bog

WWF præsenterede den 28. januar sin nye bog, der har titlen "Den

Globale Alliance". Bogen er skrevet af tolv danske miljøfolk, der alle er specialister på deres felt.

Gennem tekst, grafer og billeder gennemgår bogen de tendenser, der truer miljøet. Bogens styrke er bl.a., at den ikke blot fortæller om lokale danske fænomener eller om risikoen for et globalt ragnarok, men hele vejen igennem understreger sammenhængen mellem alle faktorer.

Det vigtigste budskab i bogen er, at vi er ved at nå grænsen for Jordens bæreevne, og at vi nu må stå sammen for at få løst problemerne. Der er tale om et globalt ansvar - med et deraf følgende behov for en global alliance.

Naturmærke flot fra start

WWF's støtter har taget flot imod årets Naturmærke. Allerede tre dage efter, at mærket var sendt ud, begyndte girokortene at strømme ind. Mange har givet udtryk for, at de er glade for uopfordret at få tilsendt Naturmærket. Andre har skrevet til os, at de finder fremgangsmåden ubehagelig, fordi den efter deres mening lægger pres på

modtagerne. Vi har naturligvis ikke ønsket at lægge pres på vores faste støtter - tværtimod står det enhver frit for at betragte fremsendelsen som en gestus fra WWF.

Naturmærket kan bruges hele året, så det er aldrig for sent at købe det. Du kan afgive din bestilling hos Kim Olsen på tlf. 35 36 36 35.

Fra de mange fine anmeldelser citerer vi her Kristeligt Dagblad:

"Kapitlerne hænger naturligvis sammen som en helhed, men kan også læses hver for sig. Bogen er letforståelig for enhver med interesse for de ellers komplicerede sammenhænge og kan også anbefales til undervisningsbrug på gymnasieniveau og opefter. Bogen er langtfra den eneste nyudgivelse om miljø og udvikling. Men den er givetvis en af de bedste, vi har set på dansk i de senere år."

"Den Globale Alliance" koster 148 kr. og kan bestilles hos boghandleren eller direkte fra WWF's forlag på telefon 35 36 36 35. ■

WWF og Bonniers

WWF har indgået en aftale med Bonniers Forlag, der giver os store muligheder for at øge salget af Naturmærket 1993. Aftalen giver omvendt Bonniers adgang til at vedlægge salgsmaterialer i nogle af vores forsendelser. ■

Gaver og bidrag

Perioden 15.12.1992 - 29.3.1993
WWF Verdensnaturfonden ønsker at sige tak til alle bidragydere. Det er alene pladsmangel, der tvinger redaktionen til kun at bringe oversigten over bidrag på 500 kr. og derover til WWF's hjælpearbejde. Tak for hjælpen.

Olav og Karen Adler-Nissen 500, Henrik Ahnfeldt-Møllerup 500, AIF Nordjylland 1.000, Martin Akselsen 500, Bettina Aller 1.000, Anne-Marie Ambjørn 500, Andersen 1.000, Allan Andersen 1.000, Allis Andersen 500, Anne Grethe Andersen 500, Anne Marie Andersen 500, Claus Bøgh Andersen 750, Jannie Betina Andersen 500, Jørgen Andersen 500, Karin Andersen 500, Niels Elbe Andersen 2.000, Mogens Andersen 1.000, Otto Højmark Andersen 5.000, Søren Andersen 500, Knud Andersen 500, S. Andersen 500, Erik Andreasen 500, Svend Erik Anker 500, Arbejdernes Fællesorganisation Nibe 1.000, Arbejdernes Fællesorganisation Odense 500, Eskil Arentoft 1.000, Carl Arnkjær 500, Lisbeth Arnt 500, Astrup Kro 500, Charlotte Friis Bach 500, Ole Bang 500, Niels Gustav Bardenfleth 500, Ruth Baungaard 1.500, B.B. Serigraf 500, Benny Automobile 500, Elsie Bek 500, Dorte Berg 500, Trine Berg 500, P. Lyaerg Berggren 500, A. Bjørklund 1.000, Lis

Bodilsen 1.000, Jette Bohnstedt 750, Bølden 500, Torben Bondrop 500, Elisabeth Bille Brahe 500, Per Brogaard 1.000, Else Broundal 1.000, H.C. Brummerstedt 1.000, Sven Bryndum 500, P. Brøste A/S 500, Kjeld Bundgaard 500, Hans Busk 500, Olaf Bärenholdt 1.500, Klaus Bønding 500, Kirsten Cash 500, M. Chantz 500, Chaufførernes Fagforening København 1.000, Bent Christensen 1.100, Carsten Christensen 500, Fru H. Christensen 1.000, Mikael Christensen 500, H. Christiansen 500, Bjørn Christau 500, Margit Christensen 500, Michael Clausen 500, personalet hos Condana A/S 848, Anders Crone 500, A.B. Dahl-Hansen 500, Daloon A/S 1.000, Dansk Amtskreds 500, Dansk Frisørforbund 500, D.B.T.F. Ikast 500, Ellen og M. Demant 500, Arlette van Deurs 500, C. Thomas Dreyer 500, Margit Duch 500, Vibeke Dukat 500, Easy Film 1.000, Britta Eisensee 2.000, Anne-Mette Ejlersen 500, Alis Elsass 1.000, Leif Engellbrecht 500, Rita og Kield-Gustav Erichsen 1.500, Ib Eriksen 500, Dyveke Evertsen 1.000, Fabrikarbejdernes Fagforening 500, Fabrik- og Specialarbejdernes Fagforening 500, FDC Medarbejderne 1.000, Annemette Feldbæk 500, Pia Fisker 500, Søren Fodgaard 500, Jan W. Følting 1.000, Forlaget Sprogbejger 500, FO-Samvirket Viborg 500, Gerda U. Frank 1.000, H.R. Frederiksen 1.000, Jan O. Frøshaug 1.000, Fællesklubben I BUPL 500, Annette Følsgaard 500, Jette Geertsen 1.000, Nils Gellberg-Hansen 500, A-B Gellert 500, Peter Gerner 1.000, Louise Gerstrem 500, Bjørn Giessing 550,

B. Gjerdning 500, Nanna Gjøel 1.000, P. Godiksen 500, L. Granhof & F. Schjøtt 750, Jacob Groth 500, Forlaget Grøff 500, Bent Grønberg 500, Britta Gundtoft 500, Charlotte og Finn Gøtzsche 500, Jes Haberlandt 750, Gudrun Hallas-Møller 500, Brdr. Hammeken A/S 500, Asger Hansen 500, Bent Hansen 1.000, Boe Hansen 500, Eva Kjer Hansen 500, Gudrun E. Hansen 1.000, Henrik Rath Hansen 1.000, Ib Strømberg Hansen 500, Klara & Poul Bjørn Hansen 500, Lise Beck Hansen 500, Lis G. Hansen 500, Lone Hansen 500, Magda Hansen 500, Erich Hartmann 500, Marianne Hartmann 1.500, Annette Hastrup 1.300, P. Hatten & Co. 500, Grit Hauschild 500, Lene Shila Hedengran 500, Heidi fra Ringkøbing 1.050, Teresia Heiskanen 500, Inge Heitmann 1.000, Asta Hemmingsen 500, Kirsti Henneberg 500, Erik Henriksen 500, Karen Elberhardt Henriksen 1.000, Svend E. Henriksen 500, Knud Hermansen 500, HK-København Ungdomsafdelingen 1.000, AS Holbæk Ekspresstrykkeri 500, Richard Holm 1.000, Else Horndrup 500, Hotel + Restaurantgruppen Rønne 500, Husligt Arbejderforbund 500, Hærens Konstabel & Korporalsafdeling 500, Søren Højberg 500, Erik Ishøj 750, Frede Iversen 500, Henriette Iversen 500, Knud Aage Iversen 500, Ole Iversen 500, Birgit Jacobsen 1.000, H.J. Jacobsen 1.000, Solweig Jacobsen 500, Tune Nørskov Jacobsen 500, U. og V. Lyng Jacobsen 2.500, Verner Lyng Jacobsen 500, Christian Jebsen 1.000, Jensen Radio 500, Bente Jensen 500, Brian Jensen 1.000, Ir-

ma Jensen 500, Lisbeth Agervig Jensen 500, M. Jensen 1.000, Mona Irene Jensen 500, Ruth Jensen 500, Tina Jensen 500, Tage Villy Alstrup Jensen 500, Mette Jespersen 500, Erik R. Jespersen 500, Heinrich Jessen 500, Leif Bugge Johansen 500, Gurli Jordan 500, Ida Jørgensen 500, Kresten Just-Olesen 3.500, Michael Justesen 500, Ole Justesen 500, Tove Jæger ApS 1.500, Jøp, Ove & Myrthu 1.000, Grethe Jørgensen 750, Hans Georg Jørgensen 500, Hedvig Jørgensen 500, K.M. Jørgensen 500, Lars Jørgensen 1.000, Lise Jørgensen 3.500, K. Kampmann 500, Mogens Kamp 600,66, Mia Katva 500, Kavo Danmark 500, Jesper & Anette Kennebo 500, Dita Kirk 1.000, Maya Bang Kirkegaard 500, Søren Kjeldsen 500, Eva Kjer & Kim Hansen 500, Marion Klein 500, E. & A.Q. Seidelin Knudsen 550, Erik A. Knudsen 500, Ella Koch 500, Tang Koch 500, C. Koefoed-Larsen 1.500, Delta Koefoed 500, Hanne Kofod 500, Ole Kornum 2.200, Vagn Korsgaard 500, Lars J. Krarup 600, Merete & Søren Kragh 500, Anne-Marie Kristensen 500, Carsten Kristensen 1.000, Gunnar Kristensen 500, Camilla Kristiansen 500, Rasmus Kromann 500, Hanne Krøyer 500, Kvindeligt Arbejderforbund Afd. 5 1.000, Kvindeligt Arbejderforbund Hovedkontoret 1.000, Kvindeligt Arbejderforbund Struer 500, Rigmor Kølbe 500, Mikael Koneke 500, P. Lange-Hansen 500, Anette M. Larsen 500, Anne Larsen 500, Ellen Tofte Larsen 500, Ester Larsen 500, Helle Larsen 500, John Raabo Larsen 500, Kenneth Larsen 1.000, Lone Larsen 1.000, Inger Lassen 500, Edith

The Body Shop støtter naturen

Hver gang, der i The Body Shop's 12 butikker rundt om i Danmark bliver solgt ét af butikkens søde stykker dyresæbe, går der 50 øre til WWF's arbejde. I februar overrakte direktør Jan Tronier fra The Body Shop WWF en check for salget i 1992. Det blev til 10.181 kr., og det siger vi mange tak for. The Body Shop er ikke blot en forretning, der er bygget op efter bæredygtige principper. Det er også en forretning, der støtter godgørende arbejde. Det er værd at skrive sig bag øret.

Verdens Regnskove

WWF har medvirket til udgivelsen af den hidtil mest omfattende bog om verdens regnskove. Bogens originaltitel er "The Last Rainforests", og den er redigeret af Mark Collins og udgivet i samarbejde med IUCN og WWF. Den danske udgave er oversat af forstkandidat Kent Havemand og har forord af Hans Kongelige Højhed Prins Henrik, der er præsident for WWF Verdensnaturfonden. Bogen er blevet meget positivt modtaget overalt. Her er et lille udpluk af pressens anmeldelser:

"Det er en af den slags bøger, som kalder de bedste minder fra barndommen frem. Bøger af den slags, der kunne få hele familien til at stimle sammen en lørdag eftermiddag for at studere disse isolerede urskovsfolk, dyr og planter fra hele verden."

Thomas Bo Pedersen, *Det fri Aktuelt*

"Oplysningerne vælter frem fra siderne, og også for den, der ikke er skriftklog udi biologien er

der håb, for bagerst i bogen findes en udmærket ordliste, der forklarer de ukendte fagord."

HL, *Hovedområdet*

"Verdens Regnskove forsøger at balancere mellem håb, fortvivelse - og dyb fascination - men understreger, at uden en forstærket indsats for at udvikle bæredygtig udnyttelse af skovene, langsomt og tilrettelagt skovhugst, bevidst beskyttelse af biologisk værdifulde områder etc., så ender det galt. Og indsatsen kræver et globalt engagement. Nu."

Jan Andersen, *Ritzaus Bureau*

"Endelig foreligger der på dansk en bog, som på saglig vis omhandler alle sider af de tropiske skove."

Svend Korsgaard, *Skoven*

"Den bog skal nødvendigvis ud til så mange som overhovedet muligt."

Arne Skafte Jensen, *Lolland-Falsters Folketidende*

Verdens Regnskove er udgivet af forlaget Skarv/Høst & Søn. Den er på 200, og rig på fotos, tegninger og kort i farver. Formatet er 24x30 cm, og prisen er 398,00 kr.

Lauridsen 500, H.F. Lauritzen 750, Poul Lauritsen 500, Lenche 500, Dorthe Lind 500, Anne & Erik Lindberg 1.000, Anne-lise Lindhard 500, Vagn Lindstrøm 1.000, Poul Lorenzen 1.500, Arne Lund 1.000, Aage Lund 500, Inge Lunde 500, Berend Lundt 500, Vitta Lyssgaard 500, Mac World Danmark 1.910, Elly Madsen 500, F.N. Madsen 620, Hanne Møller Madsen 500, Poul Færch Magnussen 500, Rikke Magnussen 500, Manthorpe 500, S. Marcus 1.000, Jytte Marholt 500, Erik Markussen 500, Chr. Mathiesen 500, Arne May 1.000, Eva Christina McNair 500, F. Meyer 500, Grethe Meyer 500, Leif & Kurt Meyer 500, Ole T. Meyer 500, Carl-Johan Mikkelsen 1.000, Charlotte G. Mikkelsen 1.000, Henning Mikkelsen 500, Per Mikkelsen 500, Susanne G. Mikkelsen 500, Marit Mjelde 500, Jens Mogensen 500, Børge H. Moltved 500, Jesper Morgils 500, Ellinor Grøndahl Mortensen 500, Hans-E. Mortensen 500, Jannie Mortensen 500, Nanny Mortensen 1.000, Karsten Mørse 500, Murerforbundet i Danmark 1.500, H. Møhring-Andersen 500, Klaus Møhlholm 1.500, Mølnlykke A/S 500, Christina Møller 500, Torben Møller 500, Carsten Mørkebjerg 1.000, Hanne Nebeling 500, Gerd E. Nellesmann 500, Nibe Beslagfabrik 1.000, A.C. Nielsen 500, Britt Nielsen 500, Dorrit Nielsen 500, Henry Nielsen 1.500, Johs. R. Nielsen 500, Jørgen Nielsen 500, Fabrikant Kaj E. Nielsen & Gudrun E. Nielsens Fond 1.000, Lars Nielsen 500, Lene Nielsen 500, Fru Mægaard Nielsen 500, Thomas Grønlund Nielsen 1.000, Villy

Nielsen 500, Else Nimb 1.260, Nordsonuseet 500, Lizzie Norstrand 500, Nyman 500, Hanne Olsen 500, Olsson 500, Niels Kr. Overgaard 500, Finn K. Oxenbøll 500, Ejnar Pade 500, Pia Palm 675, A. Pedersen 500, Anne Mette Pedersen 500, B. Glistrup Pedersen 600, Birte Pedersen 500, Gert S. Pedersen 500, H. Nonbo Pedersen 500, H.O. Pedersen 500, Hans Pedersen 500, Lykke Pedersen 500, Mogens Pedersen 500, Niels E. Pedersen 500, Poul Pedersen 500, Steen Pedersen 1.175, Anders Gernia Petersen 500, V. Petersen 500, Pilot Revision 500, Maria Plog 2.280, PMF 1.000, PMF Sønderjylland 500, PMF Vestsjælland 1.000, Polysheet A/S 1.000, Morten Pontoppidan 500, Henning Poulsen 500, Kristian Poulsen 620, Susan S.B. Poulsen 1.000, Morten Pust 500, Rabo A/S 5.000, Ina Rahbek 1.000, Lone Rank 500, Rapo-tryk ApS 1.000, Sven Rask 750, Birte Rasmus-Nielsen 500, Birgit Rasmussen 500, Niels Chr. Rasmussen 500, Steen K. Rasmussen 1.000, Vagn Rasmussen 500, Richard Rebsdorf 500, Ole Reimer 900, Inge Retlev 500, Ane Fisker Richter 500, Bent Rohde 500, Rotaker 500, C. & P. Röhner-Petersen 500, Per Rorvold 1.000, Erik Raasig 500, Peter Saxtorph 500, J. Scharling 500, G. Schleisner 500, Anne Bodil Schmidt 500, Henning Schmidt 500, Kaare Schmidt 2.000, Merete Schmit 500, M. Schoubye 750, Per Schrøder 500, Lisa Ibenfeldt Schulte 1.000, Lisbeth Schwenn 1.000, S.I.D. Brande 500, S.I.D. Glostrup 1.000, S.I.D. Nørresundby 600, Helle Siestø 500, Laust Sinding 500, Helle Skjer-

bæk 600, Lilian Skoulbø 500, Grete Skov 1.000, Helge Skytte 500, Else Skarhæk 2.500, Carsten Skaarup 500, Sven Sparholt 500, Hans Jürgen Stehr 500, Børge Sten 500, Allan Stich 500, John Storgaard 500, Ulrik Storkholm 2.500, Strauss Maskinfabrik 500, L. Stryhn & Tom Laursen 1.500, Kristiane Strætkvern 500, Pia Størup 1.500, Poul Erik Sundstrup 700, Bent Sunesen 500, SV-Ekspressen ApS 500, Ole Svendsen 500, Kresten Søndergaard 500, Bent Hoff Sørensen 500, Bernt Løve Sørensen 500, Bjarne Sørensen 500, Charlotte Duus Sørensen 500, Elbbe Sørensen 500, Hans S. Sørensen 1.250, I.M. Sørensen & S. Otto 500, John Sørensen 500, Kurt Sørensen 500, Leif H. Sørensen 500, Per Skall Sørensen 500, Susan S. Sørensen 500, Svend A. Sørensen 500, Thorkild Sørensen 500, Aase R. Sørensen 500, Tena Invest 500, Hugo Tengstedt 500, Hassel Teudt 500, David Therkildsen 500, Britta Thomsen 500, Helmut Thomsen 500, Johnna Thomsen 500, Jørgen Thomsen 500, Mette Thybæk 1.000, TN-Enterprise 500, Palle Tobiesen 500, Jørgen Torpe 750, H. & F. Troelstrup 500, Uniship 500, Uptonor A/S 500, Bo Ussing 500, Jan Utzon 500, Anne Vandel 500, Kirsten Vendelbo 500, Vilvorde Kursuscenter 500, Eleverådet på Vinderødskolen 776,25, M.C. Virklund 500, Vital Klinikken 500, Hjordis Volsing 500, Vibeke Voss 500, Curt Wantzin 500, Jan Weis 500, Carl-Erik Weltz 500, Torben Wenneberg & Lone Nielsen 500, Pia & Allan Wessel 500, Kai West 1.000, Estrid Wilhjelm 2.000, Hans Windum

675, Carl Johan Winther 1.300, Lene Witte 1.000, A. & O. Wørts 500, Inger Østergaard 500, Niels J. Østergaard 500, Aksel Østerø 500, Aarhus Stiftsbogtrykkerie 5.000.

Nye støttekredskontrakter:

2.000 kr. pr. år: Bodil Pedersen, Asger Aamund

1.500 kr. pr. år: Erik Martin Jensen, Grete Krag Jacobsen, Grethe Winther Larsen, Jess Søderberg, Mikael Olufsen, Mikkel Emmertsen.

Bidrag fra fonde og legater:

Bikubenfonden 10.000, O.P. Christensen og Hustrus Fond 10.970,80, Fabrikant Mads Clausens Fond 50.000, Direktør E. Danielsen og Hustrus Fond 25.000, FLS Industries A/S' Gavefond 10.000, GN Store Nord Fondet 50.000, Nykredits Fond 10.000, Det Obelske Familiefond 50.000, Teknologinævnet 25.000, Tørborgs Blå Vandfond 15.000, Unibankfonden 10.000.

Pandatur til Antarktis

Et helt usædvanligt rejsemål er nu inden for rækkevidde for de eventyrlystne: Verdens sydligste kontinent, Antarktis. Rejsen er anderledes og billigere end de ture, der ellers har været tilbudt i rejsebranchen de senere år.

Det nye består i, at rejsen fra Ushuaia i Ildlandet i Sydamerika til Antarktis foregår ombord på et nyere russisk havforskningsskib, der er udlejet til et hollandsk firma. Skibet er på størrelse med andre skibe, der sejler i området, men der er kun plads til 60 deltagere, og det betyder større fleksibilitet og større muligheder for at se nye områder. Hver dag bliver gruppen sat i land på de mest interessante steder i store gummibåde. Derudover kommer naturligvis de videnskabelige stationer, som ellers har været målet for ture til Antarktis.

Der bliver tale om helt overvældende natur- og dyreoplevelser. Turen indledes med fire dages rundrejse i Ildlandet og derfra til Antarktis med det russiske havforskningsskib. Rejsen afsluttes i Buenos Aires med sight-

seeing og tangoshow nytårsaften.

Rejsen ledes af ornitolog Hans Meltofte, der er medlem af WWF Verdensnaturfondens videnskabelige udvalg. Hans Meltofte har tidligere besøgt Antarktis.

Foto: Hans Melotte

Turen koster 48.000 kr., hvoraf de 1000 kr. går til WWF Verdensnaturfonden. Rejsen foregår i perioden 11.12.93 til 3.1.94 - ialt 23 dage. Prisen er baseret på minimum 12 deltagere.

Ønsker man kun at deltage i turen til Antarktis fra Ushuaia, kan det arrangeres, og prisen vil i så fald være 31.000 kr. Ring efter yderligere oplysninger hos Travel Life, tlf. 33 15 57 44. ■

Pingviner er uden tvivl det mest kendte af dyrene i Antarktis. Der bliver lejlighed til at se mange forskellige arter på turen.

Pingvinerne på det store billede er Adeli-pingviner, mens den enlige pingvin med unger er en æsel-pingvin.

Rejsen til Antarktis foregår netop i fuglenes yngletid, så der bliver gode muligheder for at opleve situationerne på billederne.

Danida-penge til Junglevagt

Sammen med Arbejderbevægelsens Internationale Forum har WWF siden 1991 drevet et projekt i Pacaya-Samiria området i Perus Amazonas-regnskove. Projektet har tidligere været omtalt i *Levende Natur*.

Vores arbejde i området er godt i gang. Den lokale befolkning er gået ind i aktiviteterne med stor entusiasme, og vi har etableret de faciliteter, der er nødvendige for projektets drift. På den baggrund har Danida nu besluttet at støtte projektet i de næste to år med et beløb på lige over 8 millioner kroner.

Alt dette har kun kunnet lade sig gøre, fordi vi har kunnet arbejde med de næsten 1,2 millioner, vi har modtaget til projektet fra private bidragydere. Vi vil derfor benytte lejligheden til at takke de mange læsere af Levende Natur, der har støttet projektet. ■

Arv på
842.000 kr.

WWF har modtaget 842.000 kr. i arv fra nu afdøde overlærer Aage Richard Haugaard i Kalundborg. Overlærer Haugaard ønskede, at hans opsparede penge skulle bruges til fordel for naturen, og en personlig ven foreslog, at han valgte WWF. Pengene går ubeskåret til dét, der stod overlærer Haugaards hjerte nært, de vilde dyr og planter, idet WWF som godgørende organisation ikke betaler arveafgift.

Dansk støtte til Estland

Miljøstyrelsen har besluttet at støtte et WWF-projekt i Estland med ca. 750.000 kroner. Pengene skal bruges til at kortlægge og undersøge vådområder over hele Estland med henblik på at prioritere fremtidig beskyttelse af denne naturtype i landet. Projektet har fået navnet "Wetstonia" - en sammentrækning af ordene Wetlands (vådområder) og Estonia (Estland). Vi vil omtale projektet i et kommende nummer af Levende Natur. ■

Kellogg's og WWF på morgenbordet

Fra slutningen af maj til midten af oktober kan børn og voksne i Norge, Sverige, Finland og Danmark læse om WWF's arbejde, samtidig med at de guffer deres morgenmad i sig. Nordisk Kellogg's og WWF-afdelingerne i Norden har nemlig indgået en aftale, der dels stiller bagsiderne på 7,5 millioner pakker Corn Flakes, Rice Crispies og Honey Nut Loops til WWF's rådighed, dels giver det WWF et pænt, rundt beløb til naturbevarelse. I samme periode vil børn i alle aldre kunne deltage i en sjov konkurrence, der har panda-tøjbamser som præmier. Konkurrence-reglerne kan hentes i større butikker. ■

Af Tommy Dybbro

Det sker ikke hver dag, at videnskaben får kendskab til en ny pattedyrart. Små gnavere og flagermus bliver der ganske vist opdaget og beskrevet nogle stykker af hvert år, men nye store dyr er der langt imellem. Her har 1800-tallets zoologer gjort deres arbejde godt og grundigt. De har klaret at beskrive og navngive næsten alle store pattedyrarter, fra selv den mindste afkrog af Verden. Og der er ikke mere end en håndfuld store pattedyr, som først er kommet til videnskabens kendskab i dette århundrede.

Den girafflignende okapi, der lever skjult i Congos regnskove, blev således videnskabeligt beskrevet i 1901. Året efter opdagede man bjerggorillaen i Centralafrika, og i 1937 gjorde man det første fund af Kouprey-oksen i regnskoven i Det fjerne Østen. Med "opdaget" menes i den sammenhæng en videnskabelig registrering og navngivning af dyrene. Den indfødte befolkning har selvfølgelig kendt til de pågældende dyr i århundreder.

Ukendt dyr

Men fornylig er så endnu et stort pattedyr "kommet for dagens lys". Det skete, da den skotske biolog John MacKinnon i maj 1992, sammen med kolleger fra Vietnam lavede undersøgelser i Vu Quang Reservatet i det nordvestlige Vietnam, på grænsen til Laos. Reservatet ligger i et regnskovsområde, som stort set er uudforsket, og hvor der kun bor meget få mennesker.

Myndighederne i Vietnam har anmodet WWF Verdensnaturfonden om rådgivning i forbindelse med etableringen af et netværk af beskyttede reservater og nationalparker i landet, og det var under arbejdet med at kortlægge og registrere naturområderne, at MacKinnon opdagede det nye dyr.

Han fik af nogle landsbyboere forevist nogle horn og kranierester, og kunne straks se, at det måtte dreje sig om et hidtil ukendt pattedyr. I sommeren 1992 blev fundet omtalt i verdenspressen, uden at man på det tidspunkt kunne fastslå, hvor i pattedyrsystemet, dyret skulle placeres. Om det var en antilope, en okse eller en ged.

Senere lykkedes det så at indsamle flere eksemplarer af dele af dyret, også fra andre områder i det nordvestlige Vietnam. I foråret

Nyt pattedyr opdaget i Vietnam

I de store regnskove på grænsen mellem Vietnam og Laos er en helt ny okseart kommet til videnskabens kendskab

John MacKinnon sammen med sin vietnamesiske kollega Vu van Dung med et udstoppet eksemplar af den nyopdagede okse.

Det "nye" dyr i den danske biolog Jon Fjeldsæes streg.

Den danske journalist Freddy Wulff bragte et skind og nogle knogler med hjem, og disse rester dannede grundlag for bestemmelsen af dyrets placering i det zoologiske system.

De lokale beboere bruger alle dele af Vu Quangoksen - Vu Quang er navnet på området, hvor dyret blev opdaget.

1993 blev Zoologisk Institut i København inddraget i arbejdet med at bestemme dyret, da den danske journalist Freddy Wulff hjembragte et helt skind, kranier med horn og en del knogler, som han havde købt af en lokal jæger.

DNA-analyse

På baggrund af dette materiale lavede biologen Peter Arctander en foreløbig DNA-analyse, altså en undersøgelse af arvematerialet, hvorved det er muligt med større sikkerhed at fastlægge slægtskabsforholdet, dvs. hvor dyret hører

hjemme i pattedyrsystemet. Ud fra denne analyse må det nyopdagede pattedyr betegnes som en primitiv okse, selv om dyret med de lange, slanke horn minder meget om en oryx-antilope.

En beskrivelse af fundet, herunder dyrets zoologiske tilhørsforhold og forslag til, hvad det skal hedde, er sendt til et internationalt naturvidenskabeligt tidsskrift, og med offentliggørelsen her er den formelle anerkendelse og registrering sket.

Ingen videnskabsmand har til dato set et levende eksemplar af det nye pattedyr. Man ved derfor

stort set intet om dets levevis. Det område, hvorfra de spredte fund af dyret er gjort, dækker ca. 2.000 km². Som et resultat af fundet har de vietnamesiske myndigheder allerede udvidet det naturreservat, hvor MacKinnon gjorde det første fund.

WWF Verdensnaturfonden fortsætter sin indsats i Vietnam med at udpege og afgrænse områder, der foreslås udlagt til særligt beskyttede arealer. Dette arbejde er ikke blevet mindre interessant efter den overraskende opdagelse af et hidtil ukendt, stort pattedyr i de vietnamesiske regnskove. ■

Derfor støtter jeg WWF Verdensnaturfonden:

Det er det mindste, man kan gøre

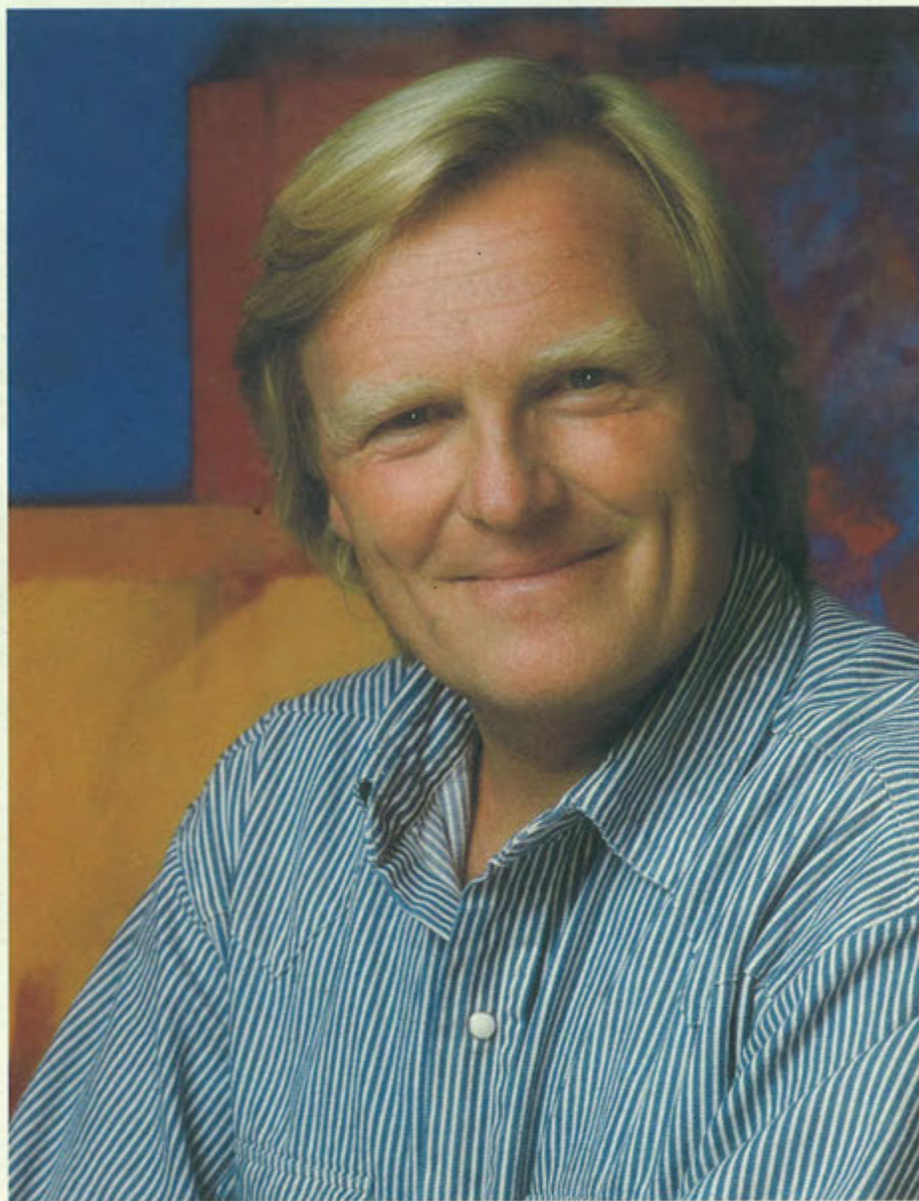

Foto: Finn Rosted

Per Arnoldi, kendt dansker og kunstner, bor midt i København. Han siger selv, at han er et rigtigt bymenneske, men at hans forhold til naturen er stærkt. Omend mere på det teoretiske end det praktiske plan. Arnoldi bruger naturens ressourcer ligesom alle andre mennesker - men han er også bruger af naturens rigdomme i form af hvide skyer, grønne marker, blå himmel og glade snefnug, der alle dukker op i hans farverige og udtryksfulde plakater, billeder og skulpturer.

Per Arnoldi har lavet en plakat til WWF, som vi tilbyder vores medlemmer til særpris. Vi har spurgt Arnoldi, hvorfor han har valgt at give WWF en håndsrækning:

- Jamen, den er jo ravende gal, så nogen må gøre noget - nu. Og når man som kunstner er beskæftiget med at fylde ting i verden, så er

det mindste man kan gøre vel at sikre en vis kvalitet og meningsfuldhed.

- Kunst er kommunikation, og blandt alle de kunstneriske udtryksformer er plakaten nok den mest direkte form for kommunikation. En plakat handler om noget. Den er ikke bare til pynt. Den er en meddelelse, et budskab, en opfordring, en advarsel, der skal afsted fra fortæller til beskuer. Uden omsvøb, så direkte, så enkelt og så

effektivt som muligt.

- Men hvis andre skal kunne forstå plakaten budskab, skal det bygges op af let genkendelige elementer - billeder, ord og kombinationer af billeder og ord. Der skal bruges klichéer - dvs. fælles billeder med bestemt betydning for en bestemt gruppe mennesker et bestemt sted.

- Hvis det lykkes, er plakaten et meget stærkt medie, fordi budskabet opfattes i ét nu. Jeg ved godt,

at det ikke redder verden - men kunstnere kan skubbe i den rigtige retning ved at stille deres billedverden til rådighed.

- Det er svært at lave en positiv plakat om en katastrofe, og miljøproblematikken afspejler jo en katastrofe. Men hvis man ved at vise en plakat - sende et budskab - kan flytte folks bevidsthed, så vi holder op med automatisk at definere teknologi som fremskridt, er vi nået et skridt i den rigtige retning.

- For mig at se er netop vores teknologi og forbrugermindelighed den største fare for fremtiden. Den er en slags snigende imperialism, som breder sig over resten af verden. Jeg har ikke svaret på, hvordan vi skal få styr på problemerne. Men jeg tillader mig at stille spørgsmål - også via budskabet på mine plakater - selv om jeg ikke har svaret.

Det er vel det allermindste, man kan gøre.